

Chinese invloed en inmenging in het Nederlandse medialandschap

Ardi Bouwers

Susanne Kamerling

Oktober 2024

Dit rapport is gepubliceerd onder de raamovereenkomst voor het **China Knowledge Network (CKN)**, gefinancierd door het Nederlandse **Ministerie van Buitenlandse Zaken**, voor kennisuitwisseling met alle Nederlandse ministeries over beleidsuitdagingen en kansen met betrekking tot China. De verantwoordelijkheid voor de inhoud en de uitgedrukte meningen ligt uitsluitend bij de auteurs. Het netwerk wordt gezamenlijk beheerd door het Nederlandse Ministerie van Buitenlandse Zaken, het Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen 'Clingendael' en het LeidenAsiaCentre.

Het Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen '**Clingendael**' is een toonaangevende onafhankelijke denktank en academie op het gebied van internationale betrekkingen.

LeidenAsiaCentre is een onafhankelijk onderzoekscentrum dat verbonden is aan de Universiteit Leiden. Het is een centrum voor toegepaste academische kennis over modern Azië.

Over de auteurs

Ardi Bouwers is sinoloog en *keynote speaker* over Chinese (geo)politiek, media en propaganda. Zij is oprichter van strategisch adviesbureau China Circle. Bij de Universiteit van Amsterdam geeft zij college over China's Ambities in de 21^e eeuw. Zij is verbonden aan het LeidenAsiaCentre, waar zij onderzoek heeft gedaan naar de politisering van het zakendoen met China. In het verleden heeft zij als lid van de hoofdredactie van Radio Nederland Wereldomroep leiding gegeven aan diverse taalredacties, onder andere Chinees, Indonesisch en Arabisch. Zij is auteur van een boek over interculturele communicatie tussen Nederlanders en Chinezen.

Susanne Kamerling is als *associate fellow* verbonden aan het Institute of Security and Global Affairs (ISGA) en het LeidenAsiaCentre (LAC) van de Universiteit Leiden en het SPEAR Institute in Duitsland. Als onderzoeksmanager, senior onderzoeker en adviseur werkte ze voor de Europese Dienst voor Extern Optreden (EDEO), Europese delegatie te China en Europese Commissie op EU-Azië betrekkingen en Chinese invloed en inmenging in Europa. Daarvoor werkte ze bij de Rijksuniversiteit Groningen en Instituut Clingendael, en was gastonderzoeker aan Tsinghua Universiteit te Beijing, China en het Institute for Defence Studies and Analyses (MP-IDSA) in New Delhi, India. Ze is lid van de Redactieraad van de Clingendael Spectator en het China Kennis Netwerk. Haar onderzoeksfocus ligt op het buitenlands veiligheidsbeleid van China en India, EU-Azië betrekkingen en veiligheidsvraagstukken en geopolitieke dynamiek in de Indo-Pacific.

M.m.v. **Koen van der Lijn** van het Leiden Asia Centre.

Peer reviewers van dit rapport waren Ingrid d'Hooghe, senior onderzoeker van Instituut Clingendael; Alan Davis, Asia director van het Institute for War and Peace Reporting; en Floris Harm, directeur van het LeidenAsiaCentre.

Wij danken hen hartelijk voor hun waardevolle inbreng.

Inhoudsopgave

Samenvatting: bevindingen en aanbevelingen	5
1. Inleiding, methodologie en context	7
1.1 Inleiding	7
1.2 Methodologie en disclaimers	8
1.2.1 Beperkingen	9
1.2.2 Vocabulaire	9
1.3 Context en concepten	10
2. Beleids- en beïnvloedingsdoelen en -praktijken van de Chinese Partijstaat	13
2.1 Discourse power en informatie-operaties	13
2.2 Tactieken voor mondiale invloed op publieke opinie en media	15
3. Chinese beïnvloeding en inmenging in Nederlandse media	19
3.1 Werkcondities van Nederlandse correspondenten in China	19
3.2 Chinese beïnvloeding en inmenging in Nederlandse media	28
4. Chinese invloed en inmenging in Chineestalige en diasporamedia in Nederland	35
4.1 Chineestalige media	35
4.2 Mensenrechtenactivisten, Oeigoeren en Tibetanen	37
5. Overzicht: Chinese tactieken in NL / EU medialandschap	41
6. Conclusies en beleidsaanbevelingen	42
6.1 Conclusies	42
6.2 Aanbevelingen	43
6.2.1. Aan de Nederlandse overheid	43
6.2.2. Aan redacties	44
6.2.3 Aan overheid, redacties en belangenorganisaties: technische en andere ondersteuning is noodzakelijk	45

Bronnen	47
Bijlage	55
Aantallen bij figuur 3.4 Invloed, inmenging en intimidatie	55

Samenvatting: bevindingen en aanbevelingen

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de mate van Chinese beïnvloeding en inmenging in het Nederlandse medialandschap. Verschillende verschijningsvormen en door China toegepaste instrumenten en tactieken worden belicht. Dit rapport richt zich op drie verschillende aspecten van beïnvloeding:

1. Werkcondities van Nederlandse correspondenten in China;
2. Chinese beïnvloeding en inmenging in het Nederlandstalige medialandschap in Nederland;
3. Chinese beïnvloeding en inmenging in Chineestalgige en diasporamedia in Nederland.

De hoofdconclusie is dat China zich – zowel binnen de grenzen van de Volksrepubliek China als in Nederland - richt op een **uitputtingslag van kritische stemmen over China** (het *chilling effect*), zodat zij minder actief worden, overstemd raken of helemaal opgeven. Dat raakt zowel correspondenten in China als specifieke groepen in Nederland. China is één van de meest geavanceerde actoren in transnationale repressie wereldwijd. Dit uit zich ook in Nederland, met name bij mensenrechtenactivisten, niet-Han Chinese diaspora en Chinese studenten.

China's complete surveillancemaatschappij maakt de **werkcondities van correspondenten zwaar**. Redacties in Nederland zijn niet goed geëquipeerd ten aanzien van sociale en psychologische onveiligheid en -dreiging van autoritaire landen zoals China; niet ten aanzien van correspondenten in China, maar zeker niet als deze praktijken in Nederland plaatsvinden. China hanteert een **scala aan tactieken gericht op het medialandschap, ook in Nederland** (zie hoofdstuk 5 voor een overzicht). Opvallend kenmerk is dat China (anders dan de vaak meer fysiek gerichte tactieken van Rusland) veel subtieler opereert en sociaal-cognitieve (of sociaal-psychologische) speldenprikken uitdeelt, die je pas goed begrijpt als je over veel achtergrondinformatie beschikt.

Aanbevelingen zijn onder andere:

- Ontwikkel protocollen voor correspondenten in autoritaire landen voor zover nog niet aanwezig en zorg dat deze bekend zijn bij hun contacten op redacties in Nederland;
- Leg niet alle risico's bij de correspondent, die vaak freelancer is. Zorg voor baanzekerheid;
- Wees alert op de mentale gezondheid van correspondenten als gevolg van de constante stress door het Chinese surveillancesysteem;
- Bied steun aan lokaal Chinees personeel van Nederlandse media, aangezien zij veel risico lopen, maar geen vangnet hebben;
- De Nederlandse overheid zou publiekelijk en via formele kanalen steeds ferm moeten blijven aangeven dat Nederland beïnvloeding resoluut veroordeelt, zeker na incidenten rondom correspondenten en hun Chinese staf;
- Redacties in Nederland moeten structureel het gesprek voeren over transnationale repressie, intimidatie en psychologische oorlogsvoering van statelijke actoren, waaronder China;
- Het opbouwen van structurelere kennis over China op redacties is van groot belang;

- Samenwerking met andere media in Nederland en Europa/mondiaal ten aanzien van voor China gevoelige onderwerpen draagt bij aan spreiding van risico's voor media-organisaties en individuele journalisten, en draagt bij aan het uitwisselen van kennis en ervaringen over beïnvloedings- en inmengingspraktijken;
- Faciliteer veiligheidstrainingen die de kennis verdiepen over sociale en digitale veiligheid en over transnationale repressie en (nationale en transnationale) beïnvloedings- en inmengingspraktijken van autoritaire landen;
- De Nederlandse overheid moet actief bijdragen aan de bestrijding van desinformatie-campagnes van autoritaire regimes, die gericht zijn op polarisatie en uitbuiting van kwetsbaarheden in ons politieke systeem en onze samenleving;
- Treedt hierin op in transnationaal verband. Maak gebruik van de mogelijkheden binnen de *Digital Services Act* (DSA) en de *European Media Freedom Act* uit 2022 om de regels omtrent digitale diensten te reguleren, transparantie en verantwoordingsplicht van digitale platformen te versterken, en pluriformiteit en onafhankelijkheid van media in Nederland te beschermen.

Alle groepen Nederlandse Chinezen passen **standaard zelfcensuur** en zelfsurveillance toe. **Intimidatietactieken die gangbaar zijn in China zelf, worden ook in Nederland toegepast** op specifieke groepen, zoals studenten, activisten en niet-Han Chinese groepen zoals de Oeigoeren en Tibetanen. Zij voelen zich actief in de gaten gehouden en onder druk gezet. Bescherming van de fundamentele van de Nederlandse democratie, vrijheden, politiek systeem, rechtsstaat en samenleving moet centraal staan in de relaties met China. Treed streng op bij inmenging in de Chinese diaspora in Nederland, zorg voor zichtbaarheid van deze groepen en investeer in maatschappijbrede bewustzijns campagnes rondom beïnvloeding en psychologische oorlogsvoering van autoritaire regimes. China is hierin niet de enige actor.

Wees bovenal **voorzichtig en gebalanceerd ten aanzien van Chinese en Aziatische Nederlanders**. Het is belangrijk om hen niet te demoniseren of reeds bestaande of nieuwe stereotypes te versterken. Naast het risico van discriminatie en isolatie bevordert je daarmee vervreemding van deze groepen, en daarmee speel je de Chinese Partijstaat juist in de kaart. Bescherm diasporagroepen in Nederland en draag dat actief en publiekelijk uit.

Zie voor een uitgebreidere beschrijving van conclusies en beleidsaanbevelingen hoofdstuk 6 van dit rapport.

1. Inleiding, methodologie en context

1.1 Inleiding

Controle van informatie heeft sinds haar oprichting centraal gestaan in de machtsstrategie van de Chinese Communistische Partij (CCP). Heel lang was dit vooral gericht op informatie-management en (internet)censuur in de Volksrepubliek China zelf, ook wel bekend als de *Great Firewall*. De Chinese overheid is zich echter onder president en partijleider Xi Jinping steeds intensiever gaan richten op de mondiale informatie-omgeving met een veelomvattende campagne om wereldwijd nieuwsconsumenten en media outlets te beïnvloeden. In het verlengde hiervan, maar ook breder, wordt door de Partijstaat ingezet op het transnationaal intimideren van journalisten, dissidenten en diasporagroepen (Cook et al 2022, p. 2). Hierin worden instrumenten en tactieken gebruikt van traditionele publieksdiplomatie, maar ook meer dwingende of verborgen maatregelen, die aanschuiven tegen de grenzen of overschrijden wat legitiem en wettelijk is in Nederland. De inzet en tactieken van de CCP en Chinese Partijstaat zijn in relatief korte tijd meer verfijnd, agressiever en moeilijker te detecteren geworden.

De Russische inspanningen om wantrouwen te zaaien rondom de Amerikaanse verkiezingen van 2016 en vergelijkbare campagnes in Europa - bijvoorbeeld rondom Brexit - lijken de strategische inschatting in Beijing te hebben veranderd (Allen 2023, p. 128). Het Kremlin heeft de wereld laten zien dat de mondiale informatie-omgeving een plek is van succesvolle asymmetrische oorlogsvoering. Tijdens de lokale en nationale verkiezingen in Taiwan van 2018 en 2020 heeft China massaal ingezet op *trolling* campagnes, desinformatie en het verspreiden van complottheorieën (Atlantic Council 2020a). Gedurende de Covid-pandemie vanaf 2020 heeft China lessen uit het Russische handboek gebruikt om de aandacht af te leiden van China als bron van de pandemie (Atlantic Council 2020a). Chinese complottheorieën moesten doen geloven dat het Amerikaanse leger het virus in de stad Wuhan had geplant (Allen 2023). Er wordt in dit kader ook wel gesproken van de Russificatie van Chinese beïnvloedingsoperaties en een 'Machiavelli moment'; Beijing heeft er kennelijk voor gekozen 'liever gevreesd dan geliefd te zijn' (Charon et al 2021, p.15).

De verstoorde informatiestromen die het resultaat zijn van censuur en zelfcensuur, propaganda, desinformatie-, beïnvloedings- en inmengingscampagnes van landen als Rusland en China, vormen een reële uitdaging voor de open samenlevingen, democratieën, normen en waarden van Europa, en dus ook voor Nederland. Dit onderzoek richt zich op Chinese beïnvloeding en inmenging in het Nederlandse medialandschap, en vooral op de onwenselijke aspecten ervan.

Het doel van het onderzoek is om inzicht te krijgen in de mate van (ongewenste) Chinese invloed en inmenging in het Nederlandse medialandschap, verschillende verschijningsvormen en gebruikte instrumenten en tactieken. Dit rapport richt zich in deze context op **drie verschillende aspecten van beïnvloeding** van de mondiale informatie-omgeving:

- 1- Werkcondities van Nederlandse journalisten in China;
- 2- Ongewenste Chinese beïnvloeding en inmenging in het Nederlandstalige medialandschap in Nederland;

3- Ongewenste Chinese beïnvloeding en inmenging in Chineestalige en diaspora-media in Nederland.

Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Rijksoverheid en geïmplementeerd binnen de kaderovereenkomst van het China Kennis Netwerk (CKN).¹ Het onderzoek is uitgevoerd tussen februari en september 2024.

1.2 Methodologie en disclaimers

In dit onderzoek zijn verschillende onderzoeksmethodes gebruikt. Voor het beantwoorden van het onderdeel ‘**werkcondities onder Nederlandse correspondenten in China**’ is een survey uitgestuurd naar de correspondenten, journalisten en Nederlandse ondersteunende staf van de afgelopen twintig jaar. Er is een evenredige verdeling nagestreefd onder de verschillende tijdsblokken (2002-2007, 2007-2012, 2012-2017, 2017-heden). De tijdsblokken die zijn gekozen vallen bewust samen met de regeerperiodes van Chinese presidenten, waaronder de laatste twee termijnen van huidig Chinees leider Xi Jinping. De vragenlijst behelsde vijfenveertig vragen rondom de thema’s werkcondities, beïnvloeding en inmenging, impact op verslaggeving, activiteiten en (tegen)maatregelen, en (beleids)aanbevelingen. De meeste (voormalige) correspondenten wilden graag meewerken, maar een deel wilde hun ervaringen liever niet, of op een andere manier, delen. Met vijf van hen hebben we om die reden een mondeling interview gehouden en de gegevens handmatig toegevoegd aan de survey. Ook hebben we contactpersonen voor correspondenten in China op redacties in Nederland geïnterviewd over de werkcondities van correspondenten in China en hun ervaringen met berichtgeving over China in Nederland. De bevindingen van deze interviews zijn tevens meegenomen in dit onderdeel.

Voor de deelonderwerpen ‘**ongewenste Chinese beïnvloeding en inmenging in het Nederlandstalige medialandschap in Nederland**’ en ‘**ongewenste Chinese beïnvloeding en inmenging in Chineestalige en diaspora-media in Nederland**’ zijn 11 semi-gestructureerde interviews gehouden onder journalisten en nieuwsredacties in Nederland, die zich beroepshalve met China en/of Azië bezighouden. Onder de diaspora-media zijn er met 12 sleutelpersonen en journalisten in de gemeenschap interviews gehouden, zowel Chineestalige als niet-Chineestalige. Chinese staatsmedia die actief zijn in Nederland zijn benaderd voor een interview, hier zijn 3 mediaorganisaties op ingegaan. Ook zijn er 6 contextinterviews gehouden met de beroepsverenigingen Nederlandse Vereniging van Journalisten, PersVeilig en ngo’s/mensenrechtenorganisaties *Amnesty International*, *Free Press Unlimited* (FPU) en *International War and Peace Reporting* (IWRP).

We hebben de bevindingen meegenomen van de eerdere surveys onder buitenlandse correspondenten van de *Foreign Correspondents Club of China* (FCCC) tussen 2012 en 2024, en bouwen voort op de rapporten van het LeidenAsiaCentre over Chinese beïnvloeding in Nederland onder de Chinese bevolking van 2021 en 2023. Daarnaast hebben we desktop onderzoek gedaan naar publiek beschikbare primaire en secundaire bronnen in Nederlands, Engels en Chinees, en putten we uit ons eigen eerdere onderzoek over Chinese invloed en

¹ Op 20 april 2023 is de *Motie Brekelmans c.s. over onderzoek naar Chinese intimidatie van en inmenging in Nederlandse media* ingediend n.a.v. de berichtgeving in de *Volkskrant* over intimidatie en bedreiging van *Volkskrant* journalist Marije Vlaskamp. De motie verzocht de regering ‘breder onderzoek te verrichten naar Chinese intimidatie van en inmenging in Nederlandse media.’ Het Ministerie van Buitenlandse Zaken accordeerde dit op 3 mei 2023, na interdepartementaal overleg, met de aanbeveling “de reikwijdte van het onderzoek enigszins te verbreden van enkel Nederlandse media naar het medialandschap in Nederland, om beter aan te sluiten bij bestaande beleidstrajecten.” Het CKN is verzocht dit onderzoek namens de Rijksoverheid uit te voeren.

inmenging in Europa en wereldwijd, onder andere in het kader van het *Asia Pacific Research and Advice Network* (APRAN) en de *Europe-China Partnership Facility* (ECPF) voor de Europese Unie.

1.2.1 Beperkingen

Door de gevoeligheid van het onderwerp en om de veiligheid van de betrokkenen te garanderen, zijn de respondenten in zowel de survey als de interviews – veelal ook op eigen verzoek – **geanonimiseerd**. Ook zijn de beschreven incidenten en categorisering indien nodig veralgemeeniseerd zodat ze niet herleidbaar zijn naar personen of groepen in kwestie. Vanuit onderzoeksethiek en journalistieke codes was het voor dit onderzoek nodig om respondenten en hun omgeving te beschermen. Dit resulteert in een beperking voor de onderzoeksbevindingen, in de zin dat die in sommige gevallen minder specifiek of uitgebreid zijn dan ze in de realiteit hebben plaatsgevonden. Wat wordt beschreven in dit rapport geeft desalniettemin een zo juist mogelijke weergave van de werkelijkheid op basis van de informatie uit de survey en gesprekken met betrokkenen.

1.2.2 Vocabulaire

Daarnaast is het belangrijk te benadrukken dat de beïnvloedings- en inmengingsactiviteiten en tactieken die in dit rapport worden beschreven worden geïmplementeerd door de Chinese Partijstaat; met de CCP, de staat, en het Volksbevrijdingsleger als belangrijkste pijlers. Het is belangrijk om een onderscheid te maken tussen deze Partijstaat en de Chinese bevolking. In dit rapport zullen we het hebben over de Chinese Partijstaat als geheel en niet over China als land, noch de Chinese bevolking of maatschappij. Waar we het in dit rapport over ‘China’ hebben, bedoelen we daarmee de Chinese Partijstaat. Deze disclaimer is van belang omdat degenen die de praktijken van de CCP of Chinese Partijstaat bekritisieren het risico lopen door Chinese autoriteiten, media of sociale mediastrollen beschuldigd te worden ‘anti-China’ te zijn. Dit speelt de Chinese Partijstaat alleen maar in de kaart: door in de discussie de overheid en bevolking te vermengen, beoogt de Chinese Partijstaat namens de bevolking te spreken, en de ruimte voor de bevolking – in en buiten China – om een eigen stem te hebben, te beperken.

Dit onderzoek gaat dus over de autoritaire praktijken van het Chinese regime. We proberen nuance te zoeken tussen degenen aan het ene eind van het spectrum, die de realiteit van de Chinese beïnvloedingsoperaties ontkennen, en degenen aan het andere kant van het spectrum, die China alleen maar als een dreiging of gevaar bestempelen. Beide extremen spelen Beijing in de kaart: een sterk vijandige houding waarin overheid en bevolking als één wordt voorgesteld stelt de Chinese Partijstaat in staat zichzelf te presenteren als de beschermer van diasporagroepen, en kritieken op het regime af te doen als ‘anti-China’ of sinofoob. Stereotypering van diasporagroepen en hen gelijkstellen met de Chinese Partijstaat behelst het risico dat deze groepen zich vervreemd voelen en juist meer geïsoleerd raken. Het resultaat kan zijn dat mensen uit de Chinese diaspora zich meer tot de CCP gaan wenden; precies wat de Partij beoogt (*The Economist* 2024). Dit is ook van belang omdat uit recent onderzoek van de Universiteit van Amsterdam en Fontys onder Nederlanders met een Oost- en Zuidoost-Aziatische achtergrond blijkt dat discriminatie bij 36% van de mensen in deze groep voorkomt. Bij mensen met een Chinese achtergrond is dit meer dan de helft (Feddes et al 2024). Als onderzoekers onderstrepen we het belang van nuance en het risico van oversimplificatie. Vandaar deze disclaimer in vocabulairegebruik in dit rapport (naar Charon et al 2021, p. 11-12).

Het probleem is niet ‘China’, maar zoals historicus Frank Dikötter beschrijft: “Dat de CCP structureel een Leninistische éénpartijstaat is, die probeert alles wat zich in binnen- en buitenland tegen haar keert, te ondermijnen” (zoals geciteerd in Hamilton 2018, p. 276). Het gaat dus om de repressieve praktijken van een autoritair regime met enorme economische, politieke, militaire en technologische middelen, en welke impact dit (in potentie) heeft op democratische ruimtes en vrijheden in Nederland en elders.

1.3 Context en concepten

De democratie staat wereldwijd onder druk. Bijna 40% van de wereldbevolking leeft onder autoritair gezag; minder dan 8% van de burgers in ‘volledige democratie’, 38% in ‘gebrekige democratieën’, en 15% in hybride regimes – een combinatie van formele democratie en autoritarisme (EIU Economist Intelligence Unit 2024, p. 3-4). De maatschappelijke ruimte wordt in veel landen ondermijnd, ook in Europa (FRA 2023). De meeste regressie vindt plaats in hybride en autoritaire regimes (EIU 2024, p.3). Vrijheid van meningsuiting en mediavrijheid staan echter in zowel ontwikkelde democratieën als autocratieën onder druk. Dit wordt aangemerkt als één van de grootste bedreigingen van de democratie wereldwijd.

Mondiale vrijheid is in 2023 voor het achttiende achtereenvolgende jaar in alle regio’s in de wereld afgenomen (Freedom House 2024). China wordt in *Freedom House* rapporten gekenmerkt als een land met *entrenched authoritarianism*; naast het ontbreken van representatieve democratie door de de facto eenpartijstaat, is het systematisch ontzeggen van politieke rechten aan burgers en andere inwoners hier debet aan (ibid. p.11). Journalisten, activisten en dissidenten hebben het in deze context extra te verduren, zowel in China als daarbuiten. De ruimte voor vrijheid van meningsuiting, vrijheid van informatie en mediavrijheid wordt steeds meer ingeperkt in autoritaire regimes, en in toenemende mate maken zij hun invloed buiten hun landsgrenzen voelbaar. In deze **transnationale repressie (TNR)** zijn journalisten en media steeds vaker het doelwit (Wilcox Boyajian 2024). TNR wordt uitgevoerd door overheden om buiten hun grenzen dissidenten en diaspora het stilzwijgen op te leggen, door middel van illegale deportaties, ontvoeringen, digitale dreigingen en intimidatie, ook middels familie in het land van herkomst. Het kan dus **zowel fysiek als digitaal** plaatsvinden. Tussen 2014 en 2022 heeft de mensenrechtenorganisatie *Freedom House* informatie verzameld over 854 directe, fysieke incidenten van transnationale repressie over de hele wereld, gepleegd door 38 overheden in 91 landen (White et al 2023, p. 4). China staat op nummer 1 in de top van overtreders, en is verantwoordelijk voor 30 % van de gevallen, met “de meest veelomvattende en verfijnde campagne van transnationale repressie ter wereld” (Freedom House 2021). In de *Media Freedom Index* bungelt China onderaan met plaats 172 van de 180 landen (RSF 2024b).² China heeft ook het grootste aantal journalisten en mediapersoneel ter wereld in de gevangenis: in 2023 waren er volgens de *Committee to Protect Journalists* 44 journalisten als gevolg van hun werk opgesloten (CPJ 2023), in 2024 zijn dat er volgens *Reporters without Borders* 109 (RSF 2024b).

Nieuwe methoden van mondiale operaties gericht op de informatie-omgeving, zoals desinformatiecampagnes en andere vormen van beïnvloeding en inmenging zoals intimidatie en chantage om verspreiding van voor China onwelgevallige informatie actief tegen te gaan, markeren een verschuiving in China’s buitenlands beleid (Atlantic Council 2020b, p. 5). Hierin is

² In 2023 was dat nog de één na laatste plaats: 179.

een grote rol weggelegd voor het concept **discourse power**; het bereiken van meer geopolitieke macht door het internationaal bevorderen van eigen waarden en concepten, het versterken van de capaciteit om de narratieven en internationale agenda te bepalen en het dominant maken van het ‘eigen verhaal en eigen narratief’ in mondiale discussies. Doel hiervan is ook om het China-beleid van individuele landen te beïnvloeden in lijn met de belangen van de Chinese Partijstaat. Wat hier sterk mee samenhangt is dat het Chinees leiderschap ervan overtuigd is dat het hiermee democratieën en democratische processen in het Westen kan ondermijnen en de hegemonie van de Verenigde Staten in het internationale systeem kan ondergraven. Dit wordt door Brussel sinds een aantal jaar ook wel **Foreign Information Manipulation and Interference (FIMI)** genoemd, en is dus vooral gericht op de mondiale informatie-omgeving en het ondermijnen van democratische processen.³ Het ondergraft de vrijheid van meningsuiting, vrijheid van informatie en persvrijheid.⁴ TNR kan een instrument zijn van FIMI, maar is ook breder qua doelstelling en meer specifiek gericht op dissidenten en diaspora. FIMI is onderdeel van de ‘**hybride dreiging**’ waar volgens de inlichtingen- en veiligheidsdiensten landen als Rusland, China, maar ook Iran en Noord-Korea, zich schuldig aan maken.⁵ Tijdens de Covid-pandemie is China meer opgekomen als actor in FIMI, met actieve desinformatiecampagnes om de schuld van de pandemie te verleggen, veelal gericht op de Verenigde Staten (EEAS 2023, p. 9). In januari dit jaar karakteriseerde Josep Borrell, hoge vertegenwoordiger van de EU voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, FIMI als: “Buitenlandse actoren die opzettelijke, strategische en gecoördineerde pogingen doen om feiten te manipuleren en verwarring, verdeeldheid, angst en haat te zaaien.” Borrell meent dat FIMI een cruciaal onderdeel is geworden van de moderne oorlogsvoering en noemt het een grote bedreiging voor liberale democratieën, die afhankelijk zijn van vrije en open informatie. Manipulatie van informatie heeft grote gevolgen voor het publieke debat. “Als informatie giftig wordt, kan democratie niet werken,” concludeert Borrell (EEAS 2024, p. 2).

In het eerste FIMI-rapport van de EU in februari 2023 werd een *sample* van honderd wereldwijde FIMI-incidenten in 30 talen geanalyseerd die werden gedetecteerd tussen oktober en december 2022. In 88 gevallen waren formele **Russische** actoren betrokken; in 17 gevallen **Chinese actoren**, en in 5 gevallen trokken beide actoren gezamenlijk op (EEAS 2023, p. 5; EEAS 2024). Diplomatieke kanalen zijn voor beide landen een integraal onderdeel van FIMI; waarin China met name de Verenigde Staten als doelwit heeft. Het doel van deze incidenten was voor China in 56% van de gevallen om de aandacht te verleggen naar een andere actor, een ander narratief te promoten of om schuld te verschuiven. In 18% van de incidenten pogen Chinese actoren het frame of narratief te verstoren. FIMI wordt vooral toegepast door gebruik van video’s en beelden; deze zijn goedkoop en makkelijk te produceren en distribueren en worden sneller geloofd dan tekst (EEAS 2023, p. 5). Het richt zich zowel op organisaties, zoals de NAVO, EU-lidstaten en mediaorganisaties – zoals Euronews, Reuters, Deutsche Welle en de New York Times - als op maatschappelijke groepen en individuen. Mediaorganisaties, of hun merknaam, worden ook vaak misbruikt in FIMI-incidenten door imitatie, om zo geloofwaardigheid te verlenen aan gemanipuleerde content. Dit zal met de ontwikkelingen van kunstmatige intelligentie (AI) alleen

³ Voor veel EU-lidstaten is dit een relatief nieuw en onontgonnen terrein. Voor zover ze zich er mee bezighouden, ligt de focus vooral op Rusland. China is pas recenter als een FIMI-actor onderkend, vooral sinds de Covid-pandemie.

⁴ Dit is onderdeel van het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens (EVRM), artikel 10, en het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (BuPo), artikel 19.2.

⁵ Hybride dreigingen beïnvloeden en exploiteren kwetsbaarheden in samenlevingen om rivalen en tegenstanders schade te berokkenen die net onder de drempel van openlijke agressie vallen. Het gaat vaak om een mix van dwingende en subversieve activiteiten met conventionele en onconventionele methoden, die gecoördineerde worden gebruikt in verschillende domeinen, en waar een strategische intentie achter zit. Zie ook AIVD 2024a, NCTV 2022 en Kamerling et al 2023.

maar problematischer worden. Online FIMI-content wordt gedistribueerd via websites, sociale media profielen en -kanalen. Het meest gebruikt in deze sample waren Telegram en X (voorheen Twitter), maar ook TikTok, Facebook en YouTube (EEAS 2023, p. 10-11).

Tot slot zullen we in dit rapport vooral de begrippen Chinese **invloed, beïnvloeding en inmenging** gebruiken. Waar (pogingen tot) invloed en beïnvloeding legitiem of legaal kunnen zijn, denk aan publieksdiplomatie of *soft power*, is inmenging onwenselijk en veelal op de grens van wat wettelijk toegestaan is, of die grens overschrijdend. De scheidslijn tussen invloed en beïnvloeding (legaal, maar mogelijk onwenselijk) en inmenging (onwenselijk en grenzend aan wat wettig is of ronduit onwettig) is dun, fluïde en vaak troebel (Charon 2021, p. 23-24). Zelfs als een bepaalde activiteit of praktijk onwettig is, is het lastig te vervolgen of te attribueren aan personen of buitenlandse (staats)actoren. Voor zover het tot strafzaken komt, gaat het veelal om spionagezaken.⁶ Omdat beïnvloedings- en inmengingsactiviteiten zich op een continuüm bevinden, is het voor overheden lastig om rode lijnen te trekken en vastomlijnde definities te hanteren. Vaak wordt de lijn getrokken bij buitenlandse beïnvloedingsactiviteiten die op enige manier "geheim, stelselmatig, doelbewust, dwingend of corrumperend" zijn (NCTV 2024; AIVD 2019). Politieke of economische spionage en de intimidatie van diasporagemeenschappen ('lange arm politiek') vallen hier ook onder. Manipulatie van publieke beeldvorming, verspreiden van desinformatie en andere misleidende activiteiten die politieke processen, media-omgevingen, publiek debat en academische vrijheid ondermijnen, vallen onder heimelijke politieke beïnvloeding. De AIVD en NCTV gebruiken voor de categorie van buitenlandse beïnvloedingsactiviteiten het begrip **ongewenste buitenlandse inmenging (OBI)**. Het is onwenselijk omdat andere landen hiermee de 'fundamenten van de Nederlandse democratische rechtsorde en open samenleving' en 'het politieke, economische en maatschappelijke systeem in Nederland' ondergraven (NCTV 2024; AIVD 2019).

Dit rapport richt zich vooral op de onwenselijke aspecten van invloed, (pogingen tot) beïnvloeding en de verschillende verschijningsvormen van inmenging.

⁶ Recent zijn in België, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk gevallen van spionage bekend geworden. In de laatste 2 landen lopen deze zaken nog. Ook in de Verenigde Staten zijn er strafzaken rondom spionage tegen Chinese personen.

2. Beleids- en beïnvloedingsdoelen en -praktijken van de Chinese Partijstaat

2.1 Discourse power en informatie-operaties

Het concept **discourse power** (话语权, *huà yǔ quán*) is letterlijk het recht om te spreken en gehoord te worden, of om te spreken met autoriteit (Murphy 2014). Het is ook "de macht om het debat te leiden en in goede banen te leiden, of om de parameters van acceptabel discours te bepalen" (Sun 2019). Het onder Chinese president en partijleider Hu Jintao al in opkomst zijnde concept is door zijn opvolger Xi Jinping als leidend doel benoemd op het 18^e Partijcongres in 2012, met als bredere doelstelling het vergroten van China's internationale invloed, het bepalen van de economische en politieke agenda's en het vormgeven van de mondiale publieke opinie (Chen 2022).⁷ Het concept is nauw verbonden met het historische narratief van macht en legitimiteit van de CCP dat stelt dat China's reputatie heeft moeten lijden onder de dominantie van de westerse politieke en publieke opinie en dat het de taak van de Partij is om de historische terugkeer en centrale culturele en politieke rol van het Chinese volk te leiden (Chen 2022). Hier valt het internationaal bevorderen van eigen waarden en concepten onder, en het dominant maken van het 'eigen verhaal en eigen narratief' over China in mondiale discussies, ofwel om het 'juiste verhaal over China te vertellen' (讲好中国故事, *jiǎng hǎo zhōngguó gùshi*). Zo wil Beijing het China-beleid van derde landen in het voordeel van de CCP beïnvloeden, of een externe publieke opinie en internationale omgeving creëren die goed is voor de hervorming, ontwikkeling en stabiliteit van China (Chen 2022; Aukia 2021). China richt zich in de mondiale informatie-omgeving dus op het projecteren van het eigen 'China Verhaal', waarbij het scheppen van een positief imago over China centraal staat, voor zowel een binnenlands als buitenlands publiek (Atlantic Council 2020b, p. 3).

Onder Hu Jintao is vanaf 2009 ingezet op een *going out*-beleid van Chinese media om China's mondiale stem te versterken (Aukia 2021, p. 20-21). Xi Jinping heeft het concept uitgebreid als een vehikel voor internationale communicatie, met als uitgangspunt dat China haar ideeën op het wereldpodium promoot als **alternatief voor het dominante westerse discours**. Volgens meerdere theoretici van de CCP is dit het juiste moment hiervoor, vanwege het verval van de Amerikaanse macht (Atlantic Council 2020b, p. 3). Het Chinese leiderschap is ervan overtuigd dat het hiermee de hegemonie van de Verenigde Staten in het internationale systeem kan ondergraven. Volgens de Hongkongse politicoloog en historicus Steve Tsang is het monitoren en vormgeven van publieke opinie bovendien één van de vijf definiërende karakteristieken van het 'Xi Jinping Denken' met als einddoel een internationale Pax Sinica of sino-centrische wereldorde, die in de ogen van Xi Jinping een veel beter alternatief is voor de huidige liberale internationale orde die de VS en westerse landen bevoordeelt (Tsang & Cheung 2024, p. 35 en 172-193).⁸

China's doel om haar internationale *discourse power* te versterken – ofwel in lijn te brengen met de belangen van de Chinese Communistische Partij (CCP) – hebben de beïnvloedings-, inmengings- en hybride operaties van Beijing geïntensiveerd, met als doel om de nationale

⁷ Zie voor een korte geschiedenis van Chineestalige media in Europa: Nyíri et al (2017)

⁸ De andere vier karakteristieken zijn: 1) de suprematie van de Partij; 2) hervorming van 'governance', 3) economische groei, en 4) Partij-centrisch nationalisme.

belangen en geopolitieke doelen met bijbehorende narratieven te bevorderen, en tegelijkertijd onwelgevallige informatie te onderdrukken. Sinds de Covid-pandemie en de Russische inval in Oekraïne zijn deze operaties door China geïntensiveerd (Allen 2023, p.128; Atlantic Council 2020, p. 7). Dit heeft tot nieuwe methoden van informatie-operaties geleid, die China in toenemende mate overneemt van Rusland en die onder andere leiden tot (pogingen tot) het tot stilzwijgen brengen van kritische stemmen en onderdrukken van informatie die de CCP onwelgevallig is.

Chinese beïnvloedingsoperaties zijn zo oud als de CCP zelf, en gedeeltelijk geïnspireerd op de ervaringen van de Sovjet-Unie. De twee belangrijkste doctrinaire bronnen zijn het **Verenigd Front** (统一战线, *tǒngyī zhànxiàn*), die zijn oorsprong vindt in de Partij zelf, en de **Drie tactieken-doctrine** (三种战法, *sānzhǒng zhànfǎ*) uit 2003, die door het Volksbevrijdingsleger (PLA) is opgesteld. De Drie tactieken-doctrine omvat **psychologische oorlogsvoering**, **publieke opinie oorlogsvoering** en **juridische oorlogsvoering**. Deze drie dimensies gelden ook buiten het militaire domein en zijn gericht op het beïnvloeden van de beslissingen van de tegenstander, het beïnvloeden van publieke opinie en het afdwingen van een normatieve omgeving die gunstig staat ten opzichte van China en de activiteiten en belangen van de CCP (Charon et al 2021, p. 27-29). Het Verenigd Front is één van de 'drie magische wapens' die Mao Zedong in 1938 bedacht – geïnspireerd door Lenin – dat tegenwoordig vooral betekent dat 'de Partij vrienden moet mobiliseren om vijanden te raken' (Charon).⁹ Ofwel, het gaat om het beïnvloeden van de krachten buiten de Partij (zowel binnenlands als buitenlands) om het voortbestaan van de Partij te verzekeren. Er is een Verenigd Front Werk Departement (VFWD) dat direct onder het Centrale Comité van de CCP valt – met sinds 2015 een invloedrijke *small leading group* onder leiding van Xi Jinping zelf. De VFWD had in 2019 een budget van maar liefst 2,6 miljard dollar, waarvan een kwart voor externe (dus op het buitenland gerichte) propaganda (Thibaut 2022, p. 15).

Mediacensuur in China

In China zelf ontvangen mediaorganisaties dagelijks richtlijnen over hoe ze met belangrijke nieuwsontwikkelingen om moeten gaan: prominent op de voorpagina plaatsen met foto, wegmoffelen op een binnenpagina, of totaal negeren. Voor belangrijke ontwikkelingen levert staatspersbureau Xinhua alle letterlijke teksten en foto's aan. Op dagen met groot nieuws zien voorpagina's van kranten er identiek uit.

Voor sociale media wordt de lijst te censureren hashtags dagelijks (en bij grote ontwikkelingen continue) bijgewerkt. Voor mensen die toch aandacht aan een 'sensitief' onderwerp willen besteden, ontstaat er een soort kat-en-muis spel om de censuur te omzeilen. Zo wordt '35 mei' gebruikt om '4 juni 1989' aan te duiden.

De controle van de CCP over China's media is versterkt: de taken zijn van een staatsorgaan overgeheveld naar de propaganda-afdeling van de Partij. Chinese media zijn nu verplicht ideologische training te volgen, waaronder de Marxistische interpretatie van de rol van journalistiek. Een rapport uit 2021 van de Chinese Academy of Social Sciences benoemt verschillende tactieken als voorbereiding op de 'naderende mediaoorlog met het Westen' (Aukia 2021).

⁹ De andere twee zijn gewapende strijd en de opbouw van de Partij.

De totale uitgaven voor overzeese berichtgeving en het internationale mediaconglomeraat gericht op ‘het juiste verhaal over China vertellen’ – door Xi sinds 2016 flink verhoogd - worden geschat op 7 tot 10 miljard dollar per jaar (*The Economist* 2018; Global Engagement Center 2023; Goldenberg & Osieck 2023). Ter vergelijking: het budget van de Amerikaanse regering voor buitenlandse publieke omroepen is zo’n 800 miljoen dollar per jaar (Goldenberg & Osieck). Xi Jinping zei hierover in 2016: “Waar de lezers zijn, waar de kijkers zijn, daar moeten we de propagandaverslagen hun tentakels laten uitstrekken. Dat is waar we het brandpunt en het eindpunt van propaganda en ideologie vinden” (Goldenberg & Osieck). Departementen die naast de VFWD een rol spelen in het vertellen van het ‘juiste verhaal over China’ zijn: het *Centrale Propaganda Departement*, het *Internationale Liaison Departement*, de *Commissie Buitenlandse Zaken*, de *State Council Information Office*, de *Chinese People’s Political Consultative Conference* (CPPCC) en de *Cyber Space Affairs Commission* (Thibaut, p. 14-15). De staatsorganisaties die belangrijk zijn bij het uitvoeren van invloeds- en inmengingsoperaties zijn het Ministerie van Staatsveiligheid (MSS), Ministerie van Publieke Veiligheid (MPS), inclusief de *People’s Armed Police* (PAP), en het Volksbevrijdingsleger (PLA). Het **Chinese systeem van censuur heeft hiermee een internationale dimensie gekregen**: Partij- en staatsactoren die zich in het domein van veiligheid (en daarbuiten) bewegen zijn internationaler gaan opereren, ook degenen die zich tot vrij recent exclusief richtten op binnenlandse veiligheid zoals de MPS.

De **strategie is tweeledig**: aan de ene kant het **promoten van positieve propaganda**, verhalen en beelden om China’s succes en eigen interpretaties van concepten en waarden te benadrukken, en aan de andere kant het overstemmen of **onderdrukken van ongewenste informatie** (MERICS 2023). Activiteiten die de perceptie, manipulatie en suppressie van informatie tot doel hebben (zoals het verwijderen, onderdrukken en bagatelliseren of ontkennen van negatieve informatie over China, het onderdrukken en monddood maken van individuen en groepen die afwijken van het CCP-narratief en de CCP-belangen) zijn allemaal tactieken die hieruit voortvloeien. Dit heeft bij uitstek impact op het wereldwijde medialandschap en de China-gerelateerde diasporamedia, ook in Nederland.

2.2 Tactieken voor mondiale invloed op publieke opinie en media

De Chinese Partijstaat richt zich zowel op **traditionele media** als op **sociale media**. Met de exponentieel toegenomen technologische ontwikkelingen – en de evolutie van artificiële intelligentie (AI) is nog maar net begonnen – is het uitvoeren van de strategie van de Chinese Partijstaat zoals hierboven beschreven steeds makkelijker en meer schaalbaar geworden. Uit de strategie van psychologische- en publieke opinie-oorlogsvoering volgen tactieken die zowel in **het digitale als fysieke domein** tot uiting komen. Uit een studie van het *Mercator Institute for China Studies* (MERICS) blijkt dat de CCP een gevarieerde *toolbox* gebruikt om de mondiale publieke opinie te managen, waarin de denktank **vier categorieën** onderscheidt (Drinhausen et al 2023, p. 2):¹⁰

¹⁰ MERICS is één van de vier Europese organisaties die in 2021 door China op een sanctielijst zijn gezet, als vergelding voor de EU-sancties gericht op vier Chinese officials voor mensenrechtenschendingen in Xinjiang. Ook tien Europese individuen, onder wie een Nederlandse parlementariër, werden op de sanctielijst geplaatst.

	<p>Verbeteren & corrigeren</p>	<p>Het doel van het verbeteren en corrigeren van China's imago in het buitenland is om het beter te laten aansluiten bij de officiële Partij-narratieven, bijvoorbeeld door middel van:</p> <ul style="list-style-type: none"> - propaganda en desinformatie - het overstemmen van onwenselijke informatie door een stroom van andere informatie - en het verstoren van het publiek debat
	<p>Steun mobiliseren & versterken</p>	<p>Het zoeken van steun voor de CCP-standpunten, bijvoorbeeld door:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het vragen om statements van buitenlandse politieke en economische elites - het mobiliseren van Chinese burgers en diaspora
	<p>Uitwissen & afschrikken</p>	<p>Het verwijderen van ongewenste inhoud en stemmen uit nationale en internationale debatten en het afschrikken van verdere actie bijvoorbeeld door:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dreiging en intimidatie - economische dwang - wetgeving met extraterritoriale werking
	<p>Kortwieken & filteren</p>	<p>Het kortwieken en filteren van kritische stemmen en niet door de CCP goedgekeurde informatie uit China door toegang te ontfemen tot:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het land, - collega's in het land, - overheidsinformatie of communicatieplatforms.

De Chinese Partijstaat gebruikt dus een heel scala aan tactieken om de informatie-omgeving te beïnvloeden. Hieronder vallen onder meer propaganda, desinformatiecampagnes (steeds vaker in coördinatie met het Kremlin), censuur, intimidatie, controle over infrastructuur voor contentdistributie, en export van het CCP-model. In een studie van *Freedom House* in dertig landen tussen 2019 en 2022 komen de volgende **meest toegepaste tactieken** naar voren (Cook et al 2022, p. 7):

✓ **PROPAGANDA**

- Uitbreiden van Chinese staatsmedia in derde landen;
- Publiceren van door de staat geleverde content in buitenlandse media outlets;
- Openen van sociale media-accounts in lokale talen;

✓ **DESINFORMATIECAMPAGNES**

- Verspreiden van onwaarheden, bijv. over Xinjiang, Tibet, Hongkong, Covid en de Zuid-Chinese zee;

- Kunstmatig vergroten van bereik van berichten op sociale media;
- Grootschalig gebruik van nep-accounts in campagnes;
- ✓ **CENSUUR**
 - Intimideren van journalisten en mediaorganisaties;
 - Blokkeren van websites en lastigvallen van buitenlandse journalisten in China;
 - Uitvoeren van cyberaanvallen en inzetten van online trollen en lastercampagnes;
- ✓ **CONTENTDISTRIBUTIE**
 - Chinese bedrijven controleren lokale communicatie-infrastructuur;
 - (Risico van) censuur op televisie, sociale media of mobiele apparaten;
 - Censuur op WeChat voor China-gerelateerde diasporamedia;
- ✓ **EXPORT VAN HET CCP MODEL**
 - Technische steun t.b.v. internetcensuur en verkoop van surveillance software;
 - Overnames van en fusies met buitenlandse mediabedrijven;
 - Training van journalisten of nieuwsorganisaties door staatsmedia.

Een voorbeeld van desinformatiecampagnes en contentdistributie die ook Nederland bereikte is de campagne *Paperwall*. In februari 2024 werd door de Canadese onderzoeksgroep *The Citizen Lab* een **netwerk van minimaal 123 websites ontdekt die pro-Chinese (des)informatie** verspreid in dertig landen in Azië, Latijns-Amerika en Europa, waaronder Nederland. De sites worden aangekleed als lokale nieuwswebsites en lijken erg op elkaar. Op de sites staat een mix van informatie afkomstig uit de bestaande lokale media uit het doeland, politieke content en commerciële persberichten (Fittarelli 2024). De politieke content bestaat uit **gerichte aanvallen op individuen, complottheorieën en gerichte desinformatie** en (propaganda) artikelen van Chinese staatsmedia. De complottheorieën zijn vooral gericht op de VS en haar bondgenoten, en gaan inhoudelijk bijvoorbeeld over vermeende Amerikaanse biologische experimenten op de lokale bevolking van Zuidoost Aziatische landen.

Een andere wereldwijde desinformatiecampagne die ook tot Nederlandse sociale media reikt gaat specifiek over **Xinjiang**, met als doel het tegenspreken of overstemmen van informatie over de kampen – waar naar schatting een miljoen Oeigoeren onvrijwillig zijn opgesloten – met andere, apolitieke beelden en informatie. Onderzoek van de *Groene Amsterdammer*, op basis van een analyse op Twitter (nu X) van ruim vijftienduizend Engelstalige en Nederlandstalige tweets tussen begin 2019 en mei 2023 en een netwerkanalyse van accounts, toont aan dat ook bij Nederlandse gebruikers een vertekend beeld van het leven in Xinjiang terecht komt (Goldenberg & Osieck 2023). Uit analyse van gebruikte beelden blijkt dat zogenaamde plaatjes van Xinjiang in werkelijkheid het Italiaanse Toscane of de Zwitserse Alpen tonen. In een reeks filmpjes over ‘dit is wat westerse media je niet laten zien over de ‘vrijheid’ van Oeigoeren in Xinjiang’ op TikTok, worden traditionele Oeigoerse dansen afgewisseld met paradijselijk natuurschoon en Chinese wegen en bruggen.

Steeds vaker worden **westerse vloggers en influencers** ingezet, die met bewondering praten over wat ze zien in Xinjiang en dat vergelijken met (de veiligheid in) het Europese land waar ze vandaan komen, en die de verslaggeving in westerse media in twijfel trekken (Ryan et al 2022; Goldenberg & Osieck; Vergeer 2022, p. 24-29). Met kritiek op het Westen sluipt ook kritiek op de NAVO, dubbele standaarden met betrekking tot Israël en Gaza, en de bemoeienis met Taiwan

het narratief in (Goldenberg & Osieck). De netwerkanalyse van *de Groene* bracht een verband aan het licht tussen Nederlandse sociale-mediagebruikers, het aan de Chinese Partijstaat gelieerde media-account *Discover Xinjiang*, de Chinese consul-generaal in Kolkata in India, en de cultureel adviseur van de Chinese ambassade in Pakistan. Onder de volgers en delers van uitgesproken X-gebruikers die desinformatie over Xinjiang verspreiden, bevinden zich Chinese ambtenaren en diplomaten en officiële Chinese instanties en organisaties. Hetzelfde patroon als op X en TikTok valt te zien op Facebook, Instagram, YouTube en Douyin (het Chinese TikTok). Ook ten aanzien van de lokale en nationale verkiezingen in **Taiwan** van 2018, 2020 en in 2024, en rondom de pro-democratie beweging in **Hongkong** en het aannemen van de nationale veiligheidswet in 2020 vonden desinformatiecampagnes plaats (Atlantic Council 2020a; IDEA 2024; National Democratic Institute 2021).

In de afgelopen jaren vonden diverse gevallen van censuur plaats door middel van de **intimidatie van journalisten en mediaorganisaties**, onder andere in Zweden, Nieuw-Zeeland en Israël. In alle drie voorbeelden koppelde de Chinese ambassade in het betrokken land het publiceren van een artikel, interview of onderzoek rechtstreeks aan **negatieve gevolgen voor de bilaterale relaties** of schade of repercussies voor de belangen van het land in kwestie (Jerdén & Bohman 2019; IFJ 2020 en 2021; *Stuff* 2024; *The Jerusalem Post* 2022a en 2022b). Een Chinese journalist in Zweden die beschuldigd wordt van samenwerking met de Chinese inlichtingendiensten en betaling door de Chinese ambassade voor het publiceren van content van Chinese staatsmedia, zal door Stockholm worden uitgezet (*Kina media* 2024, p.4).

Daarnaast investeert China in het bereiken van buitenlandse doelgroepen door middel van **overnames, fusies en joint ventures met internationale mediabedrijven** en door content-distributie via traditionele media. Dit varieert van samenwerkingen en fusies met media-organisaties, ook in Europa, tot het aanbieden van gratis content van Chinese staatsmedia (bijvoorbeeld volledige supplementen voor kranten), uitwisselingsprogramma's, bilaterale overeenkomsten met lokale media of culturele organisaties, plus trainingen en betaalde trips voor buitenlandse journalisten (Kumar 2021). Blijkens een enquête van de *International Federation of Journalists* (IFJ) onder haar leden in zes regio's in de wereld, zijn uitwisselingen en trainingen van journalisten (50% van de IFJ leden), uitwisselingen met Chinese vakbonden of andere entiteiten (30%) en officiële *Memoranda of Understanding* voor samenwerking (14%), de meest voorkomende vormen van Chinese invloed in de media (IFJ 2020, p. 4).

In Europa heeft de China Media Group (CMG), waaronder het China Global Television Network (CGTN) en China Radio International (CRI) vallen, bijvoorbeeld overeenkomsten gesloten met de Italiaanse publieke zender RAI en nieuwsagentschap ANSA (Kumar 2021). Vergelijkbare deals zijn gesloten met Tsjechische en Servische media.¹¹ Ook in Nederland slijpen Chinese mediadeals met lokale en internationale media en persagentschappen door in de nieuwsvoorziening. Hierover meer in hoofdstuk 3.

¹¹ Interviews Nederlandse nieuwsredacties, voorjaar 2024.

3. Chinese beïnvloeding en inmenging in Nederlandse media

De intimidatie van Volkskrant-journalist Marije Vlaskamp in Nederland vormde de directe aanleiding voor dit onderzoek. In dit hoofdstuk onderzoeken we hoe ver de Chinese invloed op en inmenging in Nederlandstalige media reikt. In hoofdstuk 4 gaan we in op Chineestalige media in Nederland en op de informatie-operaties ten aanzien van Chinese mensenrechtenactivisten en aan China gerelateerde diasporagroepen, zoals Oeigoeren en Tibetanen in Nederland. Nederlandse correspondenten in China hebben dagelijks te maken met een scala aan beïnvloedings- en inmengingspraktijken van de Chinese Partijstaat. Dit zal in het eerste deel van dit hoofdstuk uiteengezet worden. Uit de survey in het kader van dit onderzoek onder huidige en voormalige correspondenten komt naar voren hoe alomvattend de invloed daarvan is op de werkcondities van in China verblijvende journalisten. Vervolgens komt in het tweede deel van dit hoofdstuk Chinese beïnvloeding en inmenging in het Nederlandse medialandschap in bredere zin aan de orde, waarbij ook gekeken wordt naar vergelijkbare cases in Europa.

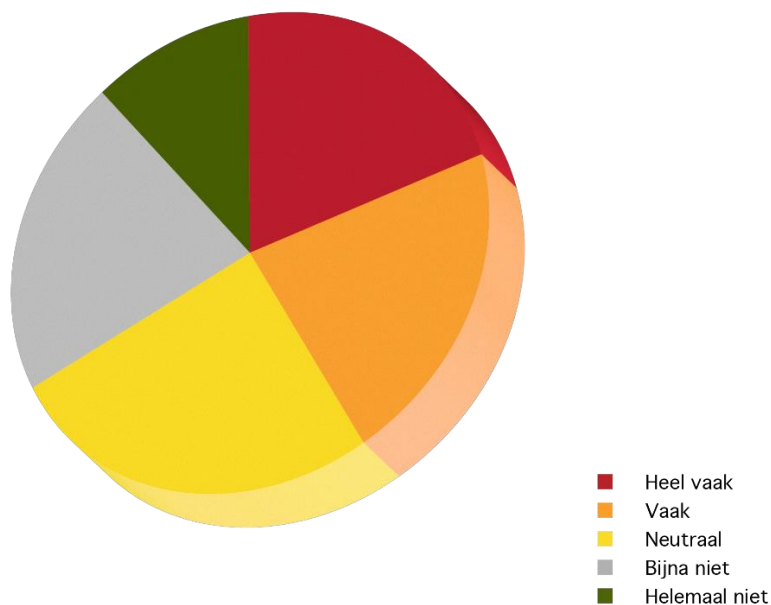
3.1 Werkcondities van Nederlandse correspondenten in China

De werkcondities van Nederlandse correspondenten in China zijn sinds het aantreden van president en partijleider Xi Jinping in 2012 **aanmerkelijk verslechterd**; daarover zijn de respondenten van de in het voorjaar van 2024 uitgevoerde survey het eens. Van de 26 benaderde correspondenten van Nederlandse schrijvende en audiovisuele media, vulde 73% de vragenlijst in. Gemiddeld spendeerden zij 75 minuten aan het invullen. Om een beeld te krijgen van veranderende omstandigheden gedurende een langere periode én om anonimiteit te kunnen waarborgen van de huidige groep correspondenten, hebben we journalisten en ondersteunende Nederlandse staf benaderd die **tussen 2002 en 2024 langdurig in China gestationeerd** waren. Ruim een derde van hen is op dit moment werkzaam in China, 24% tussen 2012 en 2017, 29% tussen 2007 en 2012, de resterende 12% tussen 2002 en 2007.

Anonimiteit is voor veel respondenten een voorwaarde voor deelname. Dat geldt vooral voor journalisten die op dit moment in China gevestigd zijn, maar ook voor een deel van de voormalige correspondenten. Opvallend is dat ook journalisten die zich met China bezighouden op redacties in Nederland, vaak verzoeken om anonimiteit. Niemand wil zichzelf een doelwit maken van de aandacht van de Chinese Partijstaat, is de indruk. Zorg er vooral voor dat je niet opvalt. “Ik probeer afstand te houden, dan gaat het vaak goed,” zegt een respondent. “Het is belangrijk een bewegend doelwit te blijven,” legt een ander uit. Daarom hebben we ervoor gekozen om alle respondenten en citaten te anonimiseren.

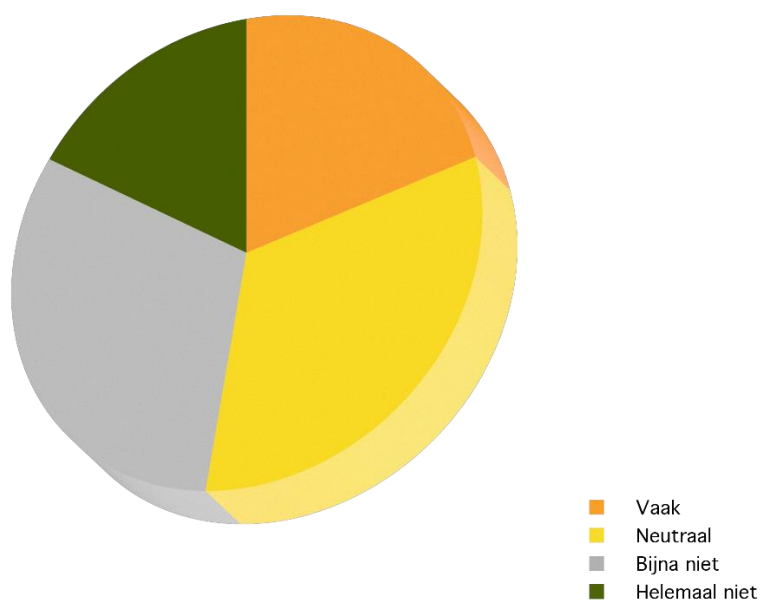
Op de vraag of ze in hun nieuwsgaring kunnen voldoen aan de *Global Charter of Ethics for Journalists* van de Internationale Federatie van Journalisten, antwoordt ruim 84% ‘helemaal niet’ of ‘een beetje’.

Ruim 42% van de respondenten voelt of voelde zich tijdens het werk in China **vaak tot heel vaak sociaal onveilig**. Sociale veiligheid verwijst naar de mate waarin mensen zich vrij en beschermd voelen, zodat zij zich durven uiten zonder angst en zichzelf kunnen zijn en daarmee optimaal hun vakmanschap kunnen inzetten.

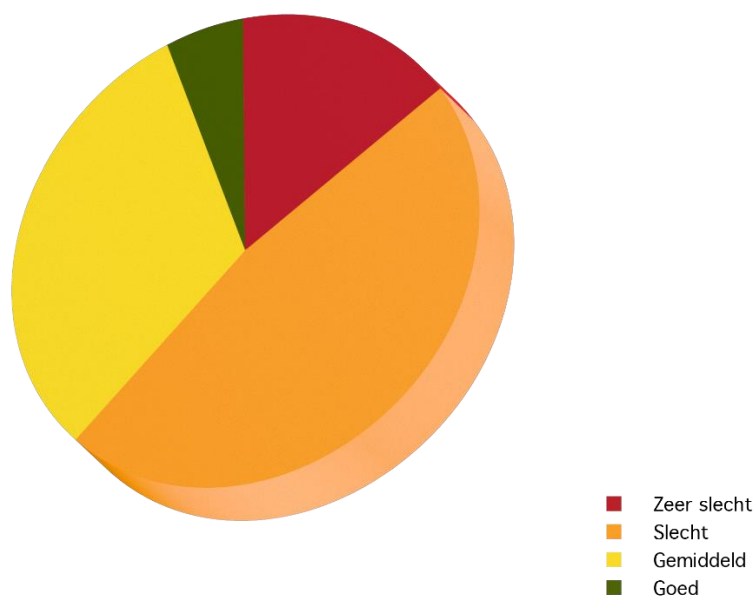
Figuur 3.1 Heb je je in je werk sociaal onveilig gevoeld?

Daarnaast voelt of voelde **21%** van de respondenten zich **vaak fysiek onveilig**:

Figuur 3.2 Heb je je in je werk fysiek onveilig gevoeld?

Zowel op sociale als op fysieke onveiligheid zijn dat verontrustende aantallen. Werken in China is niet gemakkelijk, zeker sinds het aantreden van Xi Jinping in 2012 (en zeker sinds de Covid-pandemie): ruim **63% ervaart de werkcondities in China als slecht tot zeer slecht** (zie figuur 3.3). Slechts één respondent, die werkte in de periode voor 2012, beoordeelde ze als goed.

Figuur 3.3 Werkcondities van correspondenten in China

De correspondenten die ‘gemiddeld’ antwoordden, werkten bijna allemaal in de periode voor 2012. Niemand is van mening dat de werkcondities waren verbeterd in de periode dat ze correspondent waren. Van de respondenten vond 74% juist dat gedurende hun periode de **werkcondities waren verslechterd**. “Het gaat in golven, maar de overheersende richting is geleidelijke verslechtering,” schrijft een correspondent die nu nog in China werkt. “Het wegvallen van fysieke beperkingen in 2023 [na de zero-Covid-periode] leek aanvankelijk een verbetering, maar legde vooral bloot hoeveel meer andere (niet-fysieke) restricties erbij waren gekomen.” Een ander meldt: “Eerst werd de vrijheid door Covid een stuk slechter, daarna kwamen er geopolitieke spanningen en daarnaast de enorme golf aan wetgeving van China op het gebied van nationale veiligheid.” De valse hoop van correspondenten dat het na het opheffen zeer strikte zero-Covid-beleid alleen maar beter kon worden, wordt ook uitgebreid toegelicht in het jaarlijkse rapport van de *Foreign Correspondents Club in China* (FCCC) van 2023. In China gevestigde journalisten uit alle windstreken hadden daarmee te maken, blijkt uit het in 2024 verschenen rapport *Masks off, barriers remain* (FCCC 2024).

Op de vraag in de survey naar voorbeelden van beïnvloeding en intimidatie is een steeds terugkerend antwoord dat het gaat om een heel systeem van controle. “Het gaat om een **compleet ecosysteem van wetten, regels, drukmiddelen, technologische en fysieke controles, afschrikwekkende voorbeelden en propagandamiddelen**.” Een ander verzucht: “Waar te beginnen? Alles! Het hele systeem is gericht op controle van informatie en het beperken van vrije nieuwsgaring, niet alleen voor buitenlandse, maar ook voor Chinese journalisten.” Een derde beschrijft het zo: “Het gaat om een pakket van omstandigheden, zoals het registreren bij je hotel bij aankomst in een andere stad, het volgen door stille politie, maar ook het (...) besef bij geïnterviewden dat ze wellicht in de problemen kunnen komen en dus niet willen afspreken.” Een belangrijk gevolg van dat hele Chinese pakket van maatregelen is dat de nieuwsgaring op allerlei manieren wordt ingeperkt. Niet alleen de bewegingsvrijheid van de correspondent zelf wordt aangetast, maar ook de toegang tot gebieden en potentiële gesprekspartners voor het maken van journalistieke verhalen.

Het **creëren van een gebrek aan informatie** en dan zelf die **leemte met eigen (positieve) narratieven opvullen**, is een veelgebruikte tactiek van China (Drinhausen et al 2023). Vooral voor televisie is het bijna onmogelijk om zonder beelden een verhaal te maken. Zo is het extreem

moeilijk om toegang te krijgen tot Xinjiang en Tibet, maar bieden de Chinese staatsmedia met grote regelmaat content aan met zingende en dansende Oeigoeren, om negatieve verhalen weg te drukken over dwangarbeid en andere mensenrechtenschendingen (Ryan et al 2022; Goldenberg & Osieck 2023; MERICS 2023).¹² De meeste Westerse media gebruiken die beelden niet, maar hebben ook geen toegang tot informatie of beelden bij verhalen die ze wél willen maken. Ook uit Tibet komt sinds 2008 nagenoeg geen nieuws of informatie meer. Ook dan is het lastig journalistieke verhalen te maken: “De conclusie kan dan zijn dat er wel niks aan de hand zal zijn.”¹³

De Chinese autoriteiten passen een **indrukwekkend scala aan vormen van beïnvloeding en inmenging** toe. Dat varieert van een zachte aanpak - zoals een georganiseerde persreis (Huijgen 2024) of een verzoek tot samenwerking - via actieve pogingen om nieuwsgaring over gevoelige onderwerpen te ontmoedigen, naar harde vormen van intimidatie, zoals detentie, ondervraging op het politiebureau, onvrijwillig verwijderd worden van bepaalde plekken of fysiek geweld. Als je klaagt over de hardere vormen van intimidatie, dan word je door de Chinese autoriteiten afgeschilderd als ‘onruststoker’, met de mededeling dat anderen niet zulk soort problemen veroorzaken. “De bedoeling is om onderlinge verdeeldheid te zaaien.”¹⁴ Twee respondenten melden dat er druk op henzelf en de redactie in Nederland is uitgeoefend in verband met zijn/haar werk. Dat betrof bij één van hen druk om, bij een bezoek van een Chinese hoogwaardigheidsbekleider aan Nederland, een ingezonden commentaar te plaatsen in hun krant. De uitzetting van buitenlandse correspondenten en vooral het overhaaste vertrek van twee Australische journalisten in 2020 (na een waarschuwing over een ‘nationaal veiligheidsonderzoek’) en een BBC-correspondent in 2021 (na dreiging met een rechtszaak over zijn verslaggeving over Xinjiang) zijn illustratief voor de sterk verslechterde werkomstandigheden (BBC 2020; Sudworth 2021).¹⁵

Niet alleen buitenlandse correspondenten zelf worden lastiggevallen, maar juist ook de Chinese ondersteunende staf en bronnen worden geïntimideerd. Een correspondent maakte een item in een afgelegen dorp ver van Beijing. Toen de assistent van de correspondent belde om te vragen hoe het ter plekke liep, werd er door iemand met een lokaal accent hard door de telefoon geroepen: “Ga weg uit ons dorp, wat moet je hier?” Dat kwam knullig en onprofessioneel over, maar het maakte aan de correspondent én assistent duidelijk dat ze in de gaten werden gehouden. Ook al in de periode dat er nog niet zulke geavanceerde technologische hulpmiddelen waren.¹⁶

Het effect van de opeenstapeling van de verschillende vormen van beïnvloeding wordt wel het **‘chilling effect’** of een ‘uitputtingsslag’ genoemd. Je moet altijd, overal en met iedereen op je hoede zijn. Je weet nooit precies wat rode lijnen zijn, wie te vertrouwen is en of je in de gaten wordt gehouden. Het is vermoeiend en stressvol, want het gebeurt continue en gedurende vele jaren. Pas als een correspondent China heeft verlaten is er weer meer ruimte om te bewegen en te vrij denken, is de ervaring. Al is er dan bij sommigen - volgens eigen zeggen - sprake van een conditionering, die moet worden afgeleerd bij terugkeer in Nederland.

¹² Plus interviews met sleutelpersonen en journalisten uit de diaspora, voorjaar 2024.

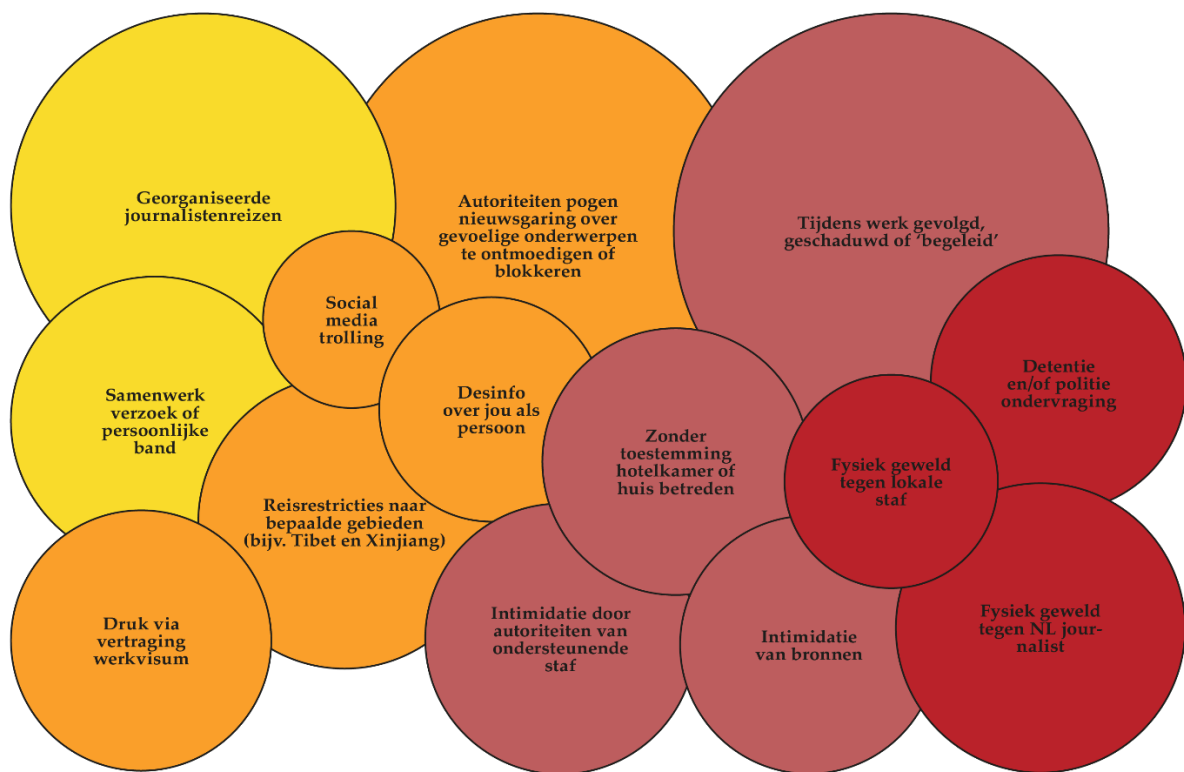
¹³ Interviews met sleutelpersonen en journalisten uit de diaspora, mei/juni 2024.

¹⁴ Interview met correspondent, zomer 2024.

¹⁵ De arrestatie en het gevangenisverblijf tussen 2018 en 2021 van de Canadese ex-diplomaat Michael Kovrig en zakenman Michael Spavor - als represaille voor de arrestatie van Huawei topvrouw Meng Wanzhou - maakte ook voor journalisten duidelijk dat gevangenisstraf een reële optie was geworden (*Guardian* 2021). De arrestatie in 2020 van de Australische journaliste Cheng Lei (die in Beijing voor de Chinese staatsomroep werkte) bevestigde dat (Ferguson & Freri 2023).

¹⁶ Interview zomer 2024.

Onderstaande figuur 3.4 geeft de diverse vormen van beïnvloeding en inmenging weer die correspondenten in de survey aangeven te hebben ervaren in hun periode in China. De geel gekleurde cirkels scharen wij onder ‘**zachte**’ invloed, bij oranje kunnen we spreken van **voortdurende tot redelijk ernstig gevoelde druk**, rood wordt ervaren als **hardhandige intimidatie en inmenging** en bij donkerrood heeft de intimidatie ook een **fysiek aspect**. De grootte van de cirkels geeft aan hoe vaak een bepaald type door correspondenten genoemd is. Zie de bijlage van dit rapport voor het precieze aantal keren dat iedere vorm genoemd is.

Figuur 3.4 Invloed, inmenging en intimidatie

Ruim de helft van de respondenten meent dat georganiseerde journalistenreizen aanvaardbaar zijn, zolang er geen druk of dwang plaatsvindt om bepaalde dingen wel of juist niet te publiceren en zolang de correspondent de vrije keus heeft om op het reisvoorstel in te gaan. Sommigen melden dat er ook in Nederland pogingen tot beïnvloeding plaatsvinden door persvoorlichters en communicatieadviseurs. De grens ligt bij het verbinden van consequenties aan het niet navolgen van de gewenste lijn. Dat is in China niet altijd zonder consequenties. Van de correspondenten is 42% tegen **alle** vormen van beïnvloeding door de Chinese autoriteiten. Ruim meer dan de helft van de respondenten (**58%**) **zegt vaak tot heel vaak te maken hebben (gehad) met pogingen tot beïnvloeding**, 21% bijna niet en 21% is neutraal. De ondersteunende staf is bijna even vaak doelwit als de Nederlandse journalist: volgens 53% van de correspondenten heeft hun lokale staf te maken gehad met beïnvloeding. Dat gaat niet alleen over pogingen tot beïnvloeding van het handelen van de staf zelf, maar ook door middel van druk die uitgeoefend wordt op hun familie.

Correspondenten over digitale en fysieke surveillance:

<p>Altijd het idee hebben gevolgd en afgeluisterd te worden.</p>	<p>De invloed van straat- en buurtcomités tijdens veldwerk. Mensen die roomser zijn dan de paus en je aanwezigheid direct hogerop melden.</p>
<p>Je moet afspraken, reisschema's enzovoort van tevoren bekend maken. Dat geeft de autoriteiten de kans om geïnterviewden af te raden met mij te spreken.</p>	<p>Het meest beperkend is voor mij het feit dat Chinese burgers weten dat praten met media riskant is. Daardoor verzwijgen ze dingen of praten ze helemaal niet.</p>

Wat verder op de escalatieschaal:

<p>Ik heb het hele palet meegemaakt, van thee drinken (gesprek met de politie, red.), gedoe met werkvisa tot en met volgen en blokkeren van werkzaamheden. Mijn persoonlijke record: gevolgd door 4 teams agenten in burger.</p>	<p>Ik ben vastgehouden, verhoord, lastiggevallen tijdens interviews, te veel om op te noemen. Het beste was rustig en geduldig te blijven. Het liep altijd met een sisser af, maar voor de cameraman, de assistent, mijzelf én de persoon die we interviewden was het gevoel van intimidatie en alsof je balanceerde op een dun draadje er niet minder om.</p>
<p>Intimidatie door politie en veiligheidsdiensten, vooral buiten de grote steden.</p>	<p>De grootschalige inzet van types zonder uniform, die je volgen en intimideren tijdens verslaggeving.</p>

De Chinese intimidatiepogingen nemen toe door de jaren heen:

<p>Het ging van kwaad tot erger. Van beleefde gesprekken in lobby's van hotels naar lang vastgehouden worden in een kelder van de security.</p>	<p>Zeker tot pakweg 2017 kon ik meestal ongestoord op reportage gaan, daarna werd ik vaker in de gaten gehouden. Sinds 2020 is het standaard dat ik gevolgd word, en ook expliciet het gebied uitgewerkt wordt.</p>
<p>Het onderwerp 'geloof en thuiskerken' lag in mijn tijd gevoelig. Nadat ik over dit onderwerp schreef, kwamen er mannen naar mijn compound die aan de opzichter vroegen of ik thuis was, wanneer ik thuis zou komen, etc. Ik zag dat als een vorm van intimidatie.</p>	<p>Een paar jaar na mijn vertrek uit China ging ik met een vriendin naar Tibet als toerist. Maar binnen 24 uur werd ik van de straat geplukt door de politie en ondervraagd over mijn eerdere journalistieke activiteiten en ze wilden weten wat ik van plan was. Mijn (verplichte) gids werd zeker drie keer per dag gebeld: Wat waren onze plannen? Hoe laat zouden we ergens zijn? Gedurende de hele tocht werden we achtervolgd door mannen die ons in de gaten hielden. Dat was pure intimidatie.</p>

Tactieken die voorheen waren voorbehouden voor beïnvloeding van Chinezen met een hoog profiel (zoals mensenrechtenadvocaten, feministen) en etnische minderheden binnen Chinees grondgebied, worden tegenwoordig gebruikt voor een bredere groep niet-Chinezen, zowel binnen China als in *Greater China* (inclusief Taiwan) als internationaal, meent een respondent.

Het jaarlijks moeten **verlengen van het journalistenvisum** is voor zowel correspondenten als voor redacties in Nederland een stressvolle aangelegenheid. Dat is vaak een periode waarin iets minder kritische en meer positieve verhalen geproduceerd worden, of besloten wordt bepaalde situaties naar de Chinese autoriteiten toe niet te escaleren. Voor de periode waarin correspondenten gewisseld worden geldt hetzelfde: het is beter om niet te veel aandacht op jezelf richten.

De **kwetsbaarheid van plaatselijk personeel** is een groot punt van zorg. De assistent, fixer, cameraman of -vrouw, chauffeur en zelfs de hulp in de huishouding; allemaal worden ze aangesproken door de Chinese autoriteiten als gevolg van hun werk voor een buitenlandse journalist. Dat werkt intimiderend voor alle betrokkenen. Datzelfde geldt voor bronnen. Zij zijn essentieel voor bijna ieder verhaal. **Bescherming van bronnen** staat voor correspondenten én hun redacties in Nederland bovenaan de prioriteitenlijst. Dat betekent in de praktijk dat sommige verhalen niet gemaakt kunnen worden. Dit sluit wederom aan bij het doel van de Partijstaat om bepaalde informatiestromen droog te leggen, en te vervangen door het officiële 'juiste verhaal over China'.¹⁷

<p>Mijn assistent werd zo geïntimideerd dat zij het land heeft moeten verlaten. Mijn fixer van een documentaire is later politiek actief geworden en zit al twee jaar zonder proces gevangen in Hongkong. Ik blijf mijn werk doen, onder de radar en ongeïntimideerd.</p>	<p>Tijdens verslaggeving in Tibetaanse gebieden die officieel toegankelijk zijn voor media, werd ik een week lang permanent gevolgd. In Qinghai werd ik door politie gedetineerd en daarna door People's Armed Police uit de auto gesleept, fysiek geïntimideerd en uit het hotel gezet. Daarna moest ik anderhalf jaar lang verplicht opdraven op elke overheidsconferentie over Tibet om 'de juiste zienswijze te verwerven.'</p>
<p>Niet geïdentificeerde mannen met bouwvakhelmen reden op vorkheftrucks in op mij en mijn cameraploeg.</p>	<p>Onze assistent werd 'op de thee' gevraagd (uitgenodigd voor gesprek met politie, red.). Daarbij werd uitdrukkelijk gesproken over zijn familie elders in het land. Dit was voor hem zeer intimiderend.</p>
<p>Na de zero-Covid-protesten werden veel assistenten, ook de mijne, gebeld door de politie: of we bij protesten waren geweest en foto's of video's hadden gemaakt. Mijn assistent ging 2 nachten bij vrienden slapen. De derde dag werd ze rond middernacht gebeld: ze moest naar het politiebureau komen. Met drie man kwamen ze haar thuis ophalen. Ze vroegen haar, camera op haar gericht, over ons werk en kantoor. Na ondertekening van een verklaring kreeg ze haar ID en telefoon terug. Bij vertrek na anderhalf uur werd haar gezegd 'dit niet aan mij te vertellen'. Ik wachtte buiten en ze sliep een paar nachten bij mij. Ze verhuisde, want ze voelde zich niet veilig en haar huisgenoten wantrouwden haar. Later stopte ze als assistent. Ze kon de ervaring niet van zich afschudden.</p>	

¹⁷ Zie ook hoofdstuk 2.

<p>Toegang tot de Olympische Winterspelen werd voorwaardelijk gemaakt aan het vermijden van gevoelige onderwerpen (“we willen geen verhalen over Tian’anmen, 4 juni 1989”). Uitnodiging voor evenementen of groepsreizen wordt afhankelijk gemaakt van de ‘vriendelijkheid’ van mijn verslaggeving.</p>	<p>Onze Chinese medewerker werd in het hotel benaderd door een overheidsfunctionaris die wilde weten wat we precies kwamen doen, wie we gingen spreken en waar we naartoe gingen. Zij werd elke dag benaderd over wat we hadden gedaan. Wij hebben haar aangeraden open te zijn maar nooit specifiek. Wij keken uit wie we aanspraken en of we werden gevolgd, omdat we onze gesprekspartners niet in de problemen wilden brengen.</p>
<p>Ik ben een dag lang vastgehouden door de politie in Urumqi, op beschuldiging van aanzetten tot geweld tegen agenten door Oeigoeren. Laat op de avond, na het gedwongen ondertekenen van een verklaring en bemiddeling door de Nederlandse overheid, werd ik uiteindelijk vrijgelaten.</p>	<p>Ik ben op één dag meermalen fysiek aangevallen door een 'gang' in Guangdong, waar ik berichtte over lokale verkiezingen. Uiteindelijk werd ik door een lokale official weggebracht naar de dichtstbijzijnde stad. Onderweg stopte hij nog een keer, zodat enkele mannen me nog wat klappen konden geven.</p>
<p>Bij de protesten in Shanghai maakte ik foto's. Ik werd op mijn schouder getikt door een agente. Ze wilden mij een busje in duwen, maar ik deed alsof ik het niet begreep en speelde een ‘domme buitenlander’. Ik werd vrijgelaten, omdat ze meer aandacht hadden voor de demonstranten.</p>	<p>Mijn assistent werd herhaaldelijk ondervraagd door de geheime dienst tijdens voorbereidingen op het Partijcongres. Daarbij kreeg hij documenten te zien uit mijn persoonlijke dossier. Dat had een intimiderend effect op hem, en ook op mijzelf, want ik had eerder pogingen gedaan deze documenten in te zien, maar mij werd verteld dat ze kwijt waren.</p>
<p>Alles opgeteld betekende dit dat ik er genoeg van had en voelde dat ik niet langer neutraal verslag kon doen van wat er in China speelde. Ik ben toen vertrokken en elders correspondent geworden.</p>	<p>Op het platteland bij Xi'an voor een reportage over Covid, doken er vrijwel meteen een paar mannen op. De dokter met wie ik sprak werd apart genomen en wilde me daarna niet meer te woord staan. In de dorpen die ik bezocht werd ik gevolgd. Die mannen bleven zo dicht bij ons dat ze onze gesprekspartners intimideerden.</p>

Uit alle voorbeelden blijkt een voortdurende druk van **lokale** gezagsdragers tijdens reportages, maar ook van de **centrale** Chinese autoriteiten, zoals in dit geval: “Er werd druk uitgeoefend door het Chinese ministerie van Buitenlandse Zaken naar aanleiding van een interview dat de overheid niet beviel. Er werd bedreigd met 'maatregelen', waaronder visumproblemen en het mobiliseren van publieke verontwaardiging jegens mijn persoon. Het verzoek was om een bepaald artikel uit de media te houden. Toen we toch publiceerden, bleef de druk zo aanhouden dat ik heb **besloten uit mezelf uit China te vertrekken**.” Ook andere respondenten maken melding van ‘op het matje geroepen’ te worden bij het ministerie van Buitenlandse Zaken en de *State Council*.

Voorbeelden van sociale en fysieke onveilige situaties

<p>Er werd ingebroken in het kantoor dat ik met andere</p>	<p>Mijn buurman was kapper en hing de hele dag voor zijn deur rond, vlakbij de poort naar mijn appartement. Ik had het gevoel</p>
---	---

journalisten deelde. Het was volledig overhoopgehaald.	dat hij me in de gaten hield. Rond die tijd kreeg ik ook de indruk dat er iemand in mijn huis was geweest . Dat was allemaal schijn, denk ik. Puur een gevoel, maar je wordt argwanend over dit soort dingen.
Detentie, ondervraging, dagenlange achtervolgingen , aantoonbare monitoring van communicatie, aantoonbaar gebruik van surveillance, verstoring van telefoon- en internetverbindingen.	Nadat ik had ingecheckt nam ik de lift naar mijn verdieping, toen plotseling een man die in de lobby naast de lift op een bank had gezeten, de lift ook insprong . Hij stapte uit op dezelfde verdieping en liep achter mij aan . Ik ben daarna via de dienstlift naar beneden gegaan om te eten. Bij terugkeer besloot ik de lobby te checken. Er stonden twee jonge jongens in zwarte kleding die opkeken. Toen ik naar de winkel liep, zag ik dat een van hen een foto wilde nemen met zijn mobiel. Toen hij zag dat ik het zag, deed hij snel zijn mobiel weg. Die nacht heb ik mijn deur met een stoel gebarricadeerd .
Als ik niet voldeed aan een 'verzoek' iets niet te publiceren, zou de staatsveiligheidsdiensten zich intensief met mij, mijn bronnen en staf gaan bezighouden . Dat ze dat suggereerden, was voor mij problematisch.	Na ruim 5 jaar correspondentenschap wantrouwde ik veel en werd ik buitensporig <i>anxious</i> als de paspoortcontrole op een Chinees vliegveld bijvoorbeeld langer dan normaal duurde. Het leidde tot buitenproportioneel wantrouwen in situaties en richting mensen . Voortdurend op je hoede moeten zijn en niet vrij je werk kunnen doen, dat beïnvloedt je hele leven, je relaties, je mentale welzijn, je werkplezier, alles. Het vergt een sterke weerbaarheid om dit werk te kunnen doen.

Sommigen merken op dat de **tactieken minder subtiel** zijn geworden: 'Minder fluwelen handschoenen en meer stok.' 'Agressiever en offensiever,' is de omschrijving van een ander. Een respondent legt uit dat het juist moeilijk is om de vinger te leggen op veranderingen, omdat een groot deel van de **tactieken en instrumenten onzichtbaar** is. Hoe kan je bijvoorbeeld weten hoe je digitale communicatie precies gemonitord wordt? Hoe weet je of de technieken daarvoor uitgebreid worden? Gevolg daarvan is dat je **nóg** voorzichtiger wordt, omdat er altijd een veiligheidsmarge ingebouwd moet worden.

Zelfcensuur is daarbij een terugkerend thema. **Slechts 5% zegt vaak aan zelfcensuur te doen**, 47% bijna niet, 32% helemaal niet, en de rest (16%) is neutraal. Als respondenten zeggen aan zelfcensuur te doen, dan is dat in het overgrote deel van de gevallen **om lokale bronnen te beschermen**. Een paar respondenten noemen de periode rondom het verlengen van de werkvergunning als een tijd waarin ze soms even wat minder kritische verhalen maken en een paar mensen passen zelfcensuur toe om het journalistiek uitoefenen in China voor henzelf 'werkbaar' te houden. Een respondent, die al enige tijd niet meer in China gestationeerd is, antwoordt dat het 'even heeft geduurd' voor de zelfcensuur ten aanzien van onderwerpen als mensenrechtenschendingen was overwonnen.

Op de vraag of de Chinese pogingen tot beïnvloeding geleid hebben tot (tijdelijke) andere uitkomsten in de nieuwsgaring, antwoordde 21% dat dat niet het geval was en 37% bijna niet. De nieuwsgaring ging gewoon door, was de overtuiging. Daartegenover staat 26% die meent dat de nieuwsgaring wel degelijk (vaak tot heel vaak) beïnvloed is. Er zijn kanttekeningen te plaatsen bij de ruime meerderheid (58%) die meent dat de pogingen niet of bijna niet succesvol zijn. De hindernissen die overwonnen moeten worden voor het maken van een 'gevoelig' verhaal, kunnen

ertoe leiden dat gekozen wordt voor een andere invalshoek, het verhaal (tijdelijk) niet te maken, of dat het item in zijn geheel mislukt. De **obstructie van onderzoek en journalistiek**, zodat informatiestromen niet plaatsvinden, is juist een veelgebruikte en volgens vele respondenten een heel **succesvolle tactiek van de Chinese Partijstaat**. Reisrestricties, intimidatie van bronnen en twijfel zaaien (door het systematisch aanbieden van desinformatie, maar bijvoorbeeld ook door de geloofwaardigheid van bronnen aan te tasten), zijn allemaal beproefde middelen die gehanteerd worden.¹⁸

De beïnvloedings- of inmengingspraktijken hebben **invloed op werk- en privébeslissingen** van Nederlandse journalisten in China, dat geeft ruim tweederde van de respondenten aan (ook als ze menen dat die geen invloed hebben op de nieuwsgaring zelf). Twee respondenten constateren dat er **veel minder** (of andere) **nieuwsgaring is**, omdat journalisten minder toegang hebben en daardoor een minder gevarieerd beeld krijgen: ‘Het is veel geopolitiek geworden. Dat is een gevolg van de vraag vanuit Nederlandse redacties in combinatie met de moeilijkheid in China om reportages op te zetten en te produceren.’ Daarbij bestaat de indruk dat het minder gaat om wat de correspondent zelf schrijft: ‘Ik ben veel meer een **pion geworden van de bredere bilaterale betrekkingen**.’

Minder politieke of meer positieve *human interest* verhalen kunnen daardoor aanzienlijk minder gemaakt worden. Dat kan ook leiden tot een negatievere berichtgeving over China. Een ernstig voorbeeld daarvan is het – door de camera vastgelegde – tegen de grond werken en aanhouden van een verslaggever van de Nederlandse tv. Het item over een demonstratie mislukte, maar in plaats daarvan werd het een item over dit incident van intimidatie (NOS 2024). De beelden werden door internationale media overgenomen (CPJ Committee to Protect Journalists 2024; *The Globe and Mail* 2024).¹⁹ Op de korte termijn werkt dit soort strenge **Chinese pogingen tot beïnvloeding dus contraproductief**. Een gevolg op de langere termijn kan zijn dat de meer in het oog springende journalisten nog intensiever in de gaten worden gehouden.

3.2 Chinese beïnvloeding en inmenging in Nederlandse media

Het beeld van beïnvloeding en inmenging in het medialandschap in Nederland is diffuser dan dat van de werkcondities van correspondenten in China zelf. De **zaak rond Marije Vlaskamp** was, voor zover bekend, de eerste keer dat een Nederlandse journalist op Nederlands grondgebied geconfronteerd werd met grove Chinese intimidatiepraktijken.

Vlaskamp heeft jarenlang verslag gedaan (eerst als correspondent vanuit China, daarna vanuit Amsterdam), ook over voor China gevoelige onderwerpen als Tibet, Taiwan, Hongkong en Xinjiang. Bij haar verslaggeving over de invloed van China buiten Chinees grondgebied richt Vlaskamp zich onder andere op het werk van het Verenigd Front, dat tot taak heeft mensen en organisaties buiten China te beïnvloeden.²⁰ Voor reportages over de situatie van Oeigoeren in Turkije begaf zij zich in gevoelige netwerken en sprak met mensen die onder Chinese druk uitgeleverd dreigden te worden aan China (Vlaskamp 2021a en Vlaskamp 2021b). Diverse Hongkongse vluchtelingen in het Verenigd Koninkrijk die zij interviewde staan op Chinese opsporingslijsten (Vlaskamp 2020). Vlaskamp publiceerde ook over een in Nederland

¹⁸ Interview Free Press Unlimited, juni 2024.

¹⁹ Bij een soortgelijk incident in 2022 rondom een Nederlandse correspondent: *Daily Mail* 2022.

²⁰ Zie ook hoofdstuk 2.

verblijvende Oeigoerse klokkenluider (Vlaskamp 2019a).

Vlaskamp beschreef in de Volkskrant zelf uitgebreid hoe er in haar naam **valse hotelboekingen en bommeldingen** werden gedaan (Vlaskamp 2023). De Chinese ambassade bracht het Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken daarvan op de hoogte en stapte naar de politie. Daarmee werd Vlaskamp verdachte. Vlaskamp en haar werkgever zochten zelf contact met politie en justitie. Het bleek onmogelijk de daders van de valse beschuldigingen te achterhalen.²¹

Er zijn wereldwijd veel gevallen bekend van intimidatie die door de Chinese autoriteiten wordt toegepast op Chinese activisten, Hongkongers, Tibetanen en Oeigoeren (zie ook hoofdstuk 4 voor meer details), maar veel minder vaak op journalisten van Westerse media, alhoewel er wereldwijd wel enkele voorbeelden van zijn als het gaat om de bredere doelgroep van transnationale repressie gericht op onderzoekers, journalisten en mensenrechtenactivisten.²² De bekendste casus is die van twee Canadezen, onderzoeker en oud-diplomaat Michael Kovrig en ondernemer Michael Spavor, die bijna drie jaar hebben vastgezeten in China, in wat wordt gezien als een vergeldingsactie voor de arrestatie in Vancouver van Huawei CFO Meng Wanzhou.

Een voorbeeld van **vergaande intimidatie in Nederland** vormt de **doodsbedreiging** die de Xinjiang-klokkenluider (tevens bron van eerdergenoemd verhaal van Vlaskamp) via Facebook ontving. Betrokkene zou ‘in stukjes gesneden in de zwarte klike in haar voortuin eindigen’ was de boodschap (Vlaskamp 2019a). De Nederlandse lokale politie nam dat dreigement serieus, controleerde regelmatig de wijk en rapporteerde de zaak aan de AIVD. Diezelfde bron was ook het onderwerp van een **op de persoon gerichte videoboodschap** en Engelstalige geschreven column van de Chinese staatskrant de *Global Times*, waarin haar werd verteld dat ze niet bang hoefde te zijn voor China, maar dat ze niet hoefde te denken dat ze in het Westen veilig zou zijn. “De Amerikaanse inlichtingendienst, separatisten uit Xinjiang, zelfs belangstellende westerse journalisten: in die hoek zit het gevaar,” aldus de hoofdredacteur van de populaire Chinese *tabloid*. Kort daarna kreeg ze te maken met een **lastercampagne** afkomstig uit haar eigen gemeenschap – van mensen die ze niet kende (Vlaskamp 2019b).²³ De aangifte en rechtszaak die de klokkenluider aanspande leidde tot niets. **Intimidatie van bronnen** is een tactiek die in toenemende mate ook buiten China wereldwijd plaatsvindt middels transnationale repressie.

In de rest van Europa is een handvol voorbeelden bekend van intimidatie van journalisten. Su Yutong, een **in Duitsland gevestigde journaliste** van Chinese afkomst, is werkzaam bij Radio Free Asia, een belangrijke bron voor Chinese andersdenkenden en aan China gerelateerde diaspora. Su was net als Vlaskamp slachtoffer van valse hotelboekingen (tientallen in haar geval) en bommeldingen. Zij werd daarnaast bedreigd met verkrachting en de dood. Als gevolg van **nep-escort-advertenties** in haar naam, belden anonieme individuen dagelijks aan bij haar

²¹ Er is onduidelijkheid over de rol van een uit China afkomstige activist die zich op X afficheert als ‘*wanted by CCP*’ en die in dezelfde tijd als Vlaskamp ook bij de Nederlandse politie aangifte deed van valse bommeldingen. NPR deed uitgebreid onderzoek naar de betrokkenheid van deze activist bij het manipuleren van een Chinese asielzoeker in Nederland en het vervalsen van e-mails van de Nederlandse Immigratie- en Naturalisatiedienst IND (Langfitt 2024, NPR 2024, Wu 2024)

²² Voor voorbeelden van incidenten met journalisten, zie: Zhang & Cave 2022; RSF 2019. Voor voorbeelden van incidenten met onderzoekers en mensenrechtenactivisten, zie: Nippert 2019; Campbell 2022; Boisvert 2021; Phillips 2018; GMF 2019. In juli 2022 trok Huawei de aanklachten van laster tegen de Franse onderzoeker onverwacht in, zie RFA 2019.

²³ In de online versie van het Volkskrant artikel is de video van de *Global Times* opgenomen. Plus: interviews sleutelpersonen en journalisten diaspora, voorjaar 2024. Sinds 2011 wordt de infiltratie van de Oeigoerse gemeenschap in Nederland als punt van zorg vermeld in de jaarverslagen van de AIVD.

huis (RFA 2023).

Uit eerder onderzoek blijkt dat het **tot mikpunt maken van vrouwen**, juist ook van Chinese of Aziatische herkomst, is toegenomen. Het behoort tot de specifieke tactieken uit de CCP toolbox: “*In an effort to counter the views and work of these women, the CCP has been busy pivoting its growing information operation capabilities to target women, with a focus on journalists working at major Western media outlets*” (Zhang & Cave 2022).²⁴ Dit gebeurt onder andere via het op X (vml. Twitter) actieve pro-CCP *Spamouflage* netwerk, die het platform in 2019 attribueerde aan de Chinese overheid (Nimmo et al 2019, Zhang & Cave).²⁵ De Australische denktank ASPI spreekt van een ‘**spectrum van psychologisch misbruik, intimidatie, massa trolling en dreigementen**’ (Zhang & Cave). Een Australische journaliste van Chinese afkomst zegt daarover: “Het lastigvallen van Chinese journalisten zoals ik is heel gewoon geworden. Het is een standaardpraktijk die wordt aangemoedigd door de [Chinese] staat” (RFA 2023). Een opvallend incident in Canberra was het door twee medewerkers van de Chinese ambassade fysiek blokkeren van een Chinees-Australische journaliste van Sky News, die aanwezig was bij een persconferentie van de Chinese premier in het Australische parlement. Later werd haar ook de toegang ontzegd tot een tweede persmoment in een hotel (Cheng Lei 2024).

Het is in dit soort gevallen niet altijd duidelijk in hoeverre de intimidatie wordt uitgevoerd door officiële Chinese autoriteiten, door – **al dan niet aangestuurde – criminele groeperingen of Chinese nationalisten** (ProPublica 2023). Die laatsten hebben wellicht geen instructies nodig om te doen wat voor hen belangrijk is: China behoeden voor het besmeuren van haar goede naam en imago. Dat is illustratief voor hoe het Chinese systeem werkt: niet alles hoeft centraal aangestuurd te worden. Er worden op centraal niveau algemene richtlijnen opgesteld; op decentraal niveau nemen actoren zelf initiatief om acties te ondernemen die in hun perceptie in lijn zijn met het centrale beleid.

Twee Franse onderzoeksjournalisten ontvingen in mei 2024 **bedreigende berichten** (“We zullen je adres achterhalen”) en telefoontjes, na de **uitzending van een documentaire** op televisiekanaal France 2 over een poging tot gedwongen repatriëring, ofwel kidnapping, van een Chinese dissident. Voor de uitzending werd hun *groepschat* op een versleuteld platform geïnfiltrerd met een poging van een onbekend persoon om de uitzending tegen te houden. De journalisten gaan ervan uit dat Chinese politie betrokken is bij de bedreigingen (RSF 2024a). Inmiddels zijn twee Chinese diplomaten (de hoogst verantwoordelijke van het Chinese Ministerie van Staatsveiligheid in Parijs en zijn plaatsvervanger), uitgewezen uit Frankrijk (Le Monde 2024).

De **Zweedse journalist** Jojje Olssen werd in 2021 bedreigd door de Chinese ambassade. Hij werd beschuldigd van *moral corruption* en de ambassade eiste stopzetting van zijn kritische verslaggeving over China. Daar vermeldden ze bij dat als niet gebeurde, hij “de consequenties van zijn eigen acties wel zou merken” (IFJ 2021).

Attributie van intimidatie van internationaal opererende journalisten blijkt in de meeste gevallen die wereldwijd bekend zijn **uiterst lastig**. Als het al tot rechtszaken komt inzake Chinese inmenging, gaat het meestal om spionagezaken, niet om intimidatie van journalisten.

²⁴ Het betreft high-profile journalisten van de *New Yorker*, *The Economist*, *the New York Times*, *The Guardian*, en *Quartz*.

²⁵ De meeste *targeting* via Twitter gebeurde tijdens Beijing kantoor tijden en nam substantieel af tijdens Chinese vakanties.

Er is dus maar een aantal gevallen bekend van harde intimidatie van Nederlandse of Europese journalisten die zich met China bezighouden. Internationaal zijn dat er meer. De meeste gevallen van beïnvloeding zijn veel geraffineerder. Het in Amsterdam gevestigde Free Press Unlimited (FPU) dat wereldwijd media en journalisten ondersteunt, beschrijft de Chinese beïnvloedingsmethodes als ‘subtiel’ en daarmee minder zichtbaar dan de meer hardhandige Russische methodes.²⁶ De **Chinese strategie bestaat meer uit het uitdelen van veel speldenprikken**, die je pas goed begrijpt als je in dat Chinese netwerk zit en over veel achtergrondinformatie beschikt. Het gaat bijvoorbeeld om tussenpersonen met banden met de Chinese ambassade, die contact opnemen en persoonlijke details over je blijken te weten. Zo laten ze subtiel weten dat je in de gaten wordt gehouden. Soms nodigen ze je zelfs vriendelijk uit om met de Chinese autoriteiten samen te gaan werken.²⁷ Alleen als de pogingen van deze ‘wegbereiders’ niet tot het gewenste resultaat leiden, kan overgegaan worden op meer repressieve methoden. Eerst indirect, door lastercampagnes en het delen van privé gegevens (ook wel *doxing* genoemd), daarna agressiever door het persoonlijk benaderen.²⁸ Een respondent geeft aan dat de casus van Vlaskamp een klassiek voorbeeld is van hoe China opereert. “Een heel systeem wordt ingezet tegen één individu. Zo kan je mensen angst aanjagen en tot stilzwijgen brengen. Het is een Leninistisch systeem dat test hoe ver de grenzen opgerekt kunnen worden. Denk aan het Chinese gezegde van ‘de kip doden om de aap bang te maken’. Daarna kunnen ze met een meer gematigde aanpak evenveel effect bereiken.”²⁹

Het is de vraag of een gemiddelde hoofd- of bureauredactie in Nederland, zonder veel kennis over China, dat eerste stadium van subtiele tactieken herkent. Free Press Unlimited (FPU) meent dat ook de Nederlandse **nuchterheid** een rol kan spelen: het idee dat het niet zo’n vaart loopt, terwijl er misschien wel veel aan de hand is. Ook (niet aan China gerelateerde) veiligheidsbedreigingen van vrouwelijke journalisten werden in eerste instantie weggewuifd. Een fysieke aanval is duidelijk en begrijpelijk, dan komen hoofdredacties onmiddellijk in actie. Een indirecte aanval roept hoogstens wat opgetrokken wenkbrauwen op. FPU trekt de vergelijking met de onveilige werkomgeving voor vrouwen op Nederlandse redacties. Dat onderwerp werd langdurig niet serieus genomen, terwijl er wel veel aan de hand bleek te zijn.

Een andere poging tot beïnvloeding is dat de **Chinese ambassade in Den Haag** met enige regelmaat **commentaar op nieuwsitems** in Nederlandse media publiceert. De ‘negatieve berichtgeving’ over spionage, Hongkong, en oneerlijke concurrentie vormden daarvoor bijvoorbeeld aanleiding, maar ook het interviewen van een voormalige Taiwanese diplomaat. Soms wordt dat commentaar gericht aan Nederlandse media in het algemeen, soms worden mediaorganisaties als NOS, RTL en Follow The Money specifiek genoemd (Embassy of the PRC 2024, Embassy 2022). Dat lijkt niet erg serieus genomen te worden door de meeste journalisten op Nederlandse redacties die we spraken: “Daar moet ik eerlijk gezegd om lachen. Dat is vooral gericht aan de eigen gemeenschap.” Een andere redacteur meldt er wel degelijk van geschrokken te zijn.³⁰

Daarnaast laten Chinese ambassadeurs zich soms **interviewen door Nederlandse media**, of bieden op-eds aan. In 2019 kocht toenmalige Chinese ambassadeur Xu Hong – na afwijzing van

²⁶ Interview met Free Press Unlimited, mei 2024.

²⁷ Interview met journalist, juni 2024.

²⁸ Interview met Free Press Unlimited, mei 2024.

²⁹ Interviews sleutelpersonen en journalisten diaspora, mei/juni 2024.

³⁰ Interviews met diverse betrokken mediaorganisaties, mei/juni 2024

een op-ed - een volle pagina advertentieruimte in NRC,³¹ waarin hij in het Engels, met veel woorden in een klein lettertype, de officiële Chinese standpunten uitlegt. Een Chinees aandoende werkwijze, waarvan het de vraag is of die effectief is. Een paar weken later gaf hij een interview aan NRC. In de afgelopen jaren hebben diverse Nederlandse media, zoals FD, Trouw en NOS, opeenvolgende ambassadeurs gesproken. Een buitenlandredacteur zegt daarover: “Die interviews werken positief, denk ik. Advertenties werken niet, of juist contraproductief.” Een respondent geeft aan dat we - om te kunnen overzien hoe China opereert - veel breder moeten kijken naar het hele systeem van media en informatievoorziening, inclusief advertentie-afdelingen, uitgevers, enzovoort.³²

Belangrijk om op te merken is dat ook het overgrote deel van de redacteurs op Nederlandse redacties die zich met China bezighouden, prijs stelt op **anonimiteit**. Reden die door verschillende mensen wordt aangevoerd, is dat ze **graag een laag profiel willen houden**. Sommige journalisten zijn verbaasd dat de Chinese autoriteiten nooit enige interesse in henzelf of hun werk hebben getoond.³³ Mensen die zich langdurig met China bezighouden en de Chinese taal spreken, geven aan dat ze argwanender zijn geworden richting Chinese autoriteiten, en goed nadenken over het beschermen van hun bronnen, zowel nationaal als internationaal. Zij zoeken ook samenwerking om ‘niet in hun eentje in de wind te staan’ bij kritische verhalen. Een voorbeeld van Europese samenwerking vormt het explosieve onderzoek door de *Financial Times*, *Der Spiegel* en *Le Monde* dat aan het licht bracht dat de Belgische politicus Creyelman jarenlang informant was van de Chinese geheime dienst (*Politico* 2023). In zo’n geval lijkt samenwerking enige bescherming te bieden aan de betrokken journalisten en media.

De ervaringen van correspondenten in China maken meer indruk op bureauredacteurs die hun aanspreekpunt in Nederland vormen, dan de vermaningen door de ambassade. Een Azië-redacteur beschrijft voorbeelden van de ‘treiterende manier van intimideren’ van de correspondent door de Chinese autoriteiten: langskomen op kantoor, op de markt door een wildvreemde aangesproken worden met de eigen naam, altijd dezelfde auto’s voor de deur die je volgen, altijd weer gedoe met toestemming voor reportages. Maar dat soort praktijken vindt plaats op grote afstand van Nederland.

De *Foreign Correspondents Club of China* in Beijing maakt melding van beïnvloeding die wel degelijk buiten China wordt toegepast: “De druk rond voor China onwelkome verhalen kan soms tot ver over China’s grenzen reiken. Van de buitenlandse correspondenten in de FCCC-survey zegt 19% dat redacteurs in hun vestigingsland door de regering benaderd zijn met betrekking tot China verhalen” (FCCC 2024, p. 8). Onze eigen interviews bevestigen dat beeld niet; we zijn geen gevallen tegengekomen waarin dat gebeurde, op twee correspondenten na die dat wel melden in onze survey.

Een bijna onzichtbare manier van Chinese invloed op het Nederlandse medialandschap vloeit voort uit een **deal van de internationale persbureaus Reuters en AP** met het Chinese staatspersbureau Xinhua en de Chinese staatstelevisie, voor het **gebruik van beelden van de Chinese staatstelevisie CGTN** (China Media Project 2024). Die uitwisseling bestaat al jaren en heeft indirect invloed op wat je op de Nederlandse tv te zien krijgt. Bij een item over Corona

³¹ Een screenshot (<https://images.app.goo.gl/eqWVGZ4AZ1pNhQW7>) bij een opiniestuk in NRC (28 mei 2019) van Eric C Hendriks: <https://www.nrc.nl/nieuws/2019/05/28/wat-ambassadeur-xu-wel-had-moeten-zeggen-over-huawei-a3961913>

³² Interviews sleutelpersonen en journalisten diaspora, voorjaar 2024.

³³ Interviews met journalisten, voorjaar 2024

beschermingsmiddelen, waren er bijvoorbeeld kisten te zien met de tekst *China Aid*. Dat is echter helemaal geen hulp; er moest voor betaald worden.³⁴ Daarmee sluipt een Chinees narratief ongemerkt binnen bij Nederlandse media.

De Chinese invloed is vooral te merken als er iets speelt rond een gevoelig onderwerp zoals Tibet of Xinjiang. Dan wordt er een grote stroom met positieve verhalen en beelden aangeboden, waardoor de meer kritische verhalen van Reuters zelf niet meer opvallen. Daar zit duidelijk een strategie achter: **flooding the zone** met het eigen Chinese narratief. Sinds kort zet de NOS het materiaal van CGTN in een aparte map, zodat het niet per ongeluk gebruikt wordt door een onervaren redacteur. Bij het materiaal dat de *European Broadcasting Union* (EBU) levert, zit *content* uit landen als Servië, Italië en Hongarije, waar China meer invloed en deals met lokale media heeft. Ook via die weg kunnen indirect Chinese narratieven en propagandamateriaal binnenkomen.³⁵

Een punt van zorg is de **beperkte kennis over China** op redacties. Die kennis zit vaak bij de correspondent en één buitenlandredacteur. Specialistische kennis over China verdwijnt als zo'n specialist vertrekt. Toen premier Rutte in het voorjaar van 2024 een bezoek bracht aan China, waren er beelden van Rutte in een park, met mensen in Tibetaanse kostuums op de achtergrond. Je hebt veel kennis en ervaring nodig om te weten dat dat geënceneerd was.³⁶ Eén zo'n speldenprik is wellicht onschuldig, maar rondom Tibet en Xinjiang gaat het om een niet aflatende stroom van beelden en narratieven over minderheden die blij zijn en dankbaar voor de kansen en welvaart die de Chinese staat hen biedt. Precies het positieve narratief dat China op grote schaal probeert de meer kritische verhalen over deze regio's te overstemmen, bedoeld voor een buitenlands publiek, inclusief de Chinese diaspora.

Meer kennis over de **tactieken van Chinese propaganda** kan de kwaliteit van de berichtgeving verhogen. Veel toegepaste tactieken zijn:

- Het voornamelijk brengen van **positief nieuws**; veelal in de vorm van propaganda en desinformatie;
- **Flooding the zone**, ook veel toegepast op sociale media. Dit is het wegdrukken van (voor China negatieve of kritische) informatie en wordt ook *drowning out* genoemd;
- Het steeds weer **herhalen van de boodschap** om die kracht bij te zetten, dat wordt wel het *illusory truth effect* genoemd;
- Een veelvuldig toegepaste tactiek is de 'jij-bak', in het Engels **what-aboutism** genoemd: de ander van hypocrisie of racisme betichten, als je er zelf van beschuldigd wordt, en daarmee de aandacht verleggen;
- Het **herschrijven van de geschiedenis** is een geliefd middel: 'China heeft altijd al...';
- Het **creëren van twijfels** is een beproefde en effectieve tactiek, bijvoorbeeld door het ongeloofwaardig maken (delegitimeren) van een spreker;
- En dan is er het **verspreiden van desinformatie**, onder andere door het opperen van alternatieve theorieën. 'Het Covid-virus komt uit een Amerikaans laboratorium' is daarvan een voorbeeld. Of recenter, het overnemen van het Russische narratief dat de oorlog in Oekraïne begonnen is door de NAVO. En het werk van aan China gelieerde *Spamouflage* netwerken op X, met accounts die zich voordoen als echt bestaande

³⁴ Diverse interviews met journalisten en mediaorganisaties, voorjaar 2024.

³⁵ Interviews (voormalig) journalisten en diverse mediaorganisaties, voorjaar 2024.

³⁶ Interview diasporamedia, voorjaar 2024

mensen, die de indruk wekken dat zij fervente aanhangers zijn van het Chinese beleid. Dat overkwam ook een Nederlandse cartoonist, die meldde dat het “ironisch was dat zijn identiteit als politiek cartoonist werd gebruikt voor [Chinese] politieke propaganda” (VOA 2024).

De Chinese Partijstaat past talloze tactieken toe om informatie over China in derde landen te beïnvloeden. Daarbij worden in China zelf harde intimidatiepraktijken niet geschuwd, zoals de verhalen van Nederlandse correspondenten en figuur 3.4 duidelijk illustreren. De combinatie van zachte invloed, voortdurende druk en harde intimidatie weerhoudt correspondenten er niet van om hun werk te blijven doen, maar heeft wel degelijk invloed op de inhoud van de verslaggeving, voor een belangrijk deel doordat gebieden en bronnen niet toegankelijk zijn door actieve interventies van Chinese autoriteiten, waardoor verhalen niet kunnen worden gemaakt.

Op Nederlands grondgebied is de beïnvloeding, met uitzondering van de intimidatie van Marije Vlaskamp en de bron over Xinjiang, subtieler. Wel moet, ook in Nederland, rekening worden gehouden met het gevaar van de extraterritoriale werking van de Nationale Veiligheidswet van Hongkong uit 2020 en met artikel 23 van de *Basic Law*, aangenomen in 2024. Ook journalisten in Nederland die activisten uit Hongkong interviewen die op een opsporingslijst staan, lopen daardoor gevaar te worden beschuldigd van medeplichtigheid aan verraad of subversie wegens het bieden van een platform (Ho 2024; Kawase 2024).

De wens van veel van onze gesprekspartners om anoniem te blijven, illustreert wel de voorzichtigheid waarmee China benaderd wordt. Liever niet opvallen, om zo je werk te kunnen blijven doen, lijkt een door velen gekozen aanpak. De intimidatie van bronnen lijkt een tactiek die door China steeds agressiever buiten de grenzen wordt toegepast, ook in Europa en Nederland. Vrouwen zijn hierin in toenemende mate specifiek het doelwit. In het volgende hoofdstuk gaan we in op Chineestalige media in Nederland en op de informatievoorziening voor Chinese mensenrechtenactivisten en aan China gerelateerde diasporagroepen, zoals Oeigoeren en Tibetanen in Nederland.

4. Chinese invloed en inmenging in Chineestalige en diasporamedia in Nederland

De in Nederland levende, aan China gerelateerde **diaspora is zeer divers samengesteld** en bestaat uit de oudere generatie Chinezen die heeft gewerkt in de restaurantsector en hun kinderen die in Nederland zijn opgegroeid en een opleiding hebben genoten, studenten die rechtstreeks uit China zijn gekomen voor een bachelors-, masters-, of PhD-opleiding, zakenlieden en Chinezen die naar Nederland zijn gekomen voor een partner. Een aparte groep vormen mensenrechtenactivisten uit China en Hongkong, en de diverse niet-Han-Chinese diasporagroepen, zoals Tibetanen en Oeigoeren.

We belichten de ervaringen van die twee verschillende groepen apart. Het eerste deel van dit hoofdstuk gaat in op specifieke beïnvloeding van Chineestalige media in Nederland, gericht op de brede eerste groep. Daarbij maken we naast eigen interviews vooral gebruik van bestaande recente onderzoeken op dit onderwerp. Voor Chinese en andere mensenrechtenactivisten en niet-Han Chinese diasporagroepen nemen we in het tweede deel van dit hoofdstuk - naast invloed op de informatievoorziening – ook andere ongewenste Chinese invloed op hun leven in Nederland in beschouwing. Reden hiervoor is dat op die manier inzichtelijk gemaakt kan worden hoe de Chinese Partijstaat opereert als het gaat om inmenging en transnationale repressie.

4.1 Chineestalige media

Het mediagebruik van de verschillende Han-Chinese groepen in Nederland loopt zeer uiteen, laat Pieke zien in een recent rapport (Pieke 2023). De oudere generatie leunt voor informatie over Nederland én China vooral op Chineestalige kranten, die gratis in Chinese restaurants liggen.³⁷ Daarnaast fungeren hun kinderen vaak als informatiebron en tolk. Voor jongeren uit alle groepen van de China-gerelateerde diaspora vormen, naast Nederlandstalige en internationale media, vooral **sociale media** een belangrijke bron. De invloed van propaganda, desinformatie-campagnes en andere vormen van beïnvloeding op sociale media, soms door middel van *influencers*, is in potentie ook groot onder deze groep (Ryan et al 2022; Goldenberg & Osieck 2023).

Pieke constateert dat het overgrote deel van de Chinezen die in Nederland wonen, van mening is dat de Chinese regering geen zeggenschap heeft (of hoort te hebben) over wat Chinezen hier zeggen of vinden (Pieke 2023, p. 72). Toch vertellen bijna alle eerste-generatie migranten “dat zijzelf (...) **voorzichtig zijn met het geven van hun mening over de bekende gevoelige onderwerpen**: de eenwording van China met Taiwan, de protesten in Hongkong, de onderdrukking van de Oeigoeren in Xinjiang en de status van Tibet” (Pieke 2023, p. 72).

De conclusie uit de interviews die we zelf afnamen onderschrijft dat. De Chineestalige nieuwssite *Holland One* (荷兰一网, *Hélán yīwǎng*) geeft aan veel berichten van Nederlandse media over te nemen, maar wel op te letten bij vertalingen. Als het over Taiwan gaat, wordt bijvoorbeeld gesproken over ‘het vasteland en Taiwan’ en niet over ‘China en Taiwan’.³⁸ Het doel van de website is volgens de hoofdredacteur vooral om Chinezen meer kennis en begrip over de

³⁷ Randon het aannemen van de ‘genocide-motie’ over Xinjiang in de Tweede Kamer is hierin in maart 2021 een gezamenlijke verklaring gepubliceerd van 55 Chinese organisaties in Nederland, die zich hiertegen uitspraken, zie: United Times (2021, p. 11) en: *RFA Chinese* (2021).

³⁸ Dat laatste wekt de indruk van twee gelijke grootheden en is onacceptabel voor China.

Nederlandse maatschappij te laten krijgen. De krant *United Times* (联合时报, *Liánhé shíbào*) zegt datzelfde doel na te streven. Beiden zeggen volledig te draaien op advertentie-inkomsten en weinig contact te hebben met de Chinese ambassade in Den Haag. Opvallend is dat beiden anonimiteit niet nodig vonden (anders dan het merendeel van de mensen die we interviewden), en aangeven transparantie belangrijk te vinden. De andere Chineestalige media in Nederland gaven geen respons op ons verzoek tot een interview. Vertegenwoordigers van *United Times*, *Holland One* en *Asian Times* waren in 2019 aanwezig op het 10^e *Forum on Global Chinese Media* in Beijing, dat iedere twee jaar door het Verenigd Front georganiseerd wordt (met uitzondering van Covid-jaren) en waarbij overzeese Chinese media op het hart gedrukt wordt meer ‘discipline’ te tonen, ofwel om de Partijlijn te volgen (China Media Project 2023). In een schriftelijke reactie geeft de *United Times* aan dat het voor hen vooral een gelegenheid is om ‘te leren van de professionele kennis van nieuwsmedia en over de praktijken van collega’s in andere landen’ in plaats van een plek waar deelnemers gedisciplineerd worden.

In juli 2024 werd in Den Haag overigens het 14^e *European Chinese Media Forum* gehouden, mede georganiseerd door de *United Times* en ‘sterk ondersteund door de Chinese ambassade in Nederland’ (*China Times HK* 2024). Een vertegenwoordiger van een mediaorganisatie uit Shanghai lichtte daar de creatie toe van internationaal communicatiemerk ‘*Foreigners Telling Stories*’, met als doel ‘om meer buitenlandse vrienden te maken en internationale communicatie te optimaliseren’ (*China Times HK* 2024).³⁹

Een conclusie van Pieke in een rapport over de Chinese gemeenschap in Nederland van 2021 is dat inhoudelijke sturing door de Chinese autoriteiten niet nodig is, omdat men vanuit zichzelf in de pas loopt. “De (...) sturing van de Chinese gemeenschappen door de Chinese Communistische Partij (...) valt in Nederland in vruchtbare aarde. Tijdens onze interviews met Chinees-Nederlandse organisaties en media bleek telkens weer een bijna **terloopse bereidheid om aan Beijing tegemoet te komen** of op z’n minst Beijing niet tegen de haren in te strijken” (Pieke 2021, p. 31). Om vervolgens op te merken: “Als het nodig is om voor de Chinese overheid ‘gevoelige’ onderwerpen aan te snijden, zorgt men er terdege voor niet met Beijing uit de pas te lopen. Dit gebeurt zonder dat er expliciete richtlijnen gegeven worden.” (Pieke 2021, p. 31). Daarbij helpt het feit dat de meeste eindredacteuren van Chinese media in Nederland, vóór zij naar Nederland kwamen, werkervaring opdeden bij mediaorganisaties in China. Niet alleen de Chinese gemeenschap wordt daardoor beïnvloed. Die invloed bereikt ook de rest van de Nederlandse maatschappij, concludeert Pieke, zodat “pro-Chinese belangen en overtuigingen hun weg kunnen vinden binnen het Nederlandse maatschappelijke en politieke speelveld” (Pieke 2021, p. 37). De invloed van de CCP op het lesmateriaal van Chinese weekendscholen in Nederland is daarvan een voorbeeld (de Regt en Strijker 2023).

Vertegenwoordigers van Chineestalige media ontkennen dat ze te maken hebben met directe inmenging. *Follow the Money* vond in 2021 Chinese overheidsinvloeden in Chineestalige media in Nederland: online censuur, het overnemen van content van Chinese staatsmedia en het doorplaatsen van columns van de Chinese ambassade (Booij en Sys 2021). Maar veel meer dan ‘harde’ beïnvloeding speelt wat Pieke in zijn 2023 rapport de ‘**zachte dreiging**’ noemt: het bewustzijn dat het beter is om je terughoudend op te stellen, niet expliciet afwijkende meningen te verkondigen en, meer algemeen, niet de schijnwerpers op te zoeken. Een journaliste in Nederland van Chinese afkomst onderschrijft dat: “Ik ben heel voorzichtig en probeer niet op te

³⁹ Een typische Verenigd Front-tactiek; zie ook hoofdstuk 2.

vallen. Daardoor heb ik zelf gelukkig geen ervaring met dreigende boodschappen van de Chinese autoriteiten op mijn journalistieke producties. Nog niet in ieder geval,” voegt ze eraan toe.⁴⁰ Pieke concludeert dat er dus “wel degelijk sprake is van een duidelijke mate van in ieder geval gedeeltelijk ongewenste invloed.” De zachte dreiging maakt dat het niet nodig is voor Beijing om conformiteit af te dwingen. “De Chinese bevolking in Nederland doet dit blijkbaar voor een groot deel zelf.” Pieke spreekt van ‘**zelfsurveillance**’ die in sommige opzichten doet denken aan het huidige China zelf (Pieke 2023, p. 84).

4.2 Mensenrechtenactivisten, Oeigoeren en Tibetanen

De invloed van de Chinese autoriteiten heeft, ook op Nederlandse bodem, veel scherpere uitingsvormen, tot aan regelrechte transnationale repressie toe. Dat wordt zichtbaar aan de hand van ervaringen van in Nederland wonende kritische Chinese studenten, LHBTQ+, Hongkongers, Falun Gong-aanhangers, mensenrechtenactivisten en, al veel langer, van Tibetanen en Oeigoeren. Zij hebben vaak dagelijks te maken met druk of **dreiging van de Chinese Partijstaat**. Dat blijkt ook uit een recent onderzoek van Amnesty International onder studenten, onder andere in Nederland (Amnesty International 2024b). Ook buiten China is de ruimte voor ‘andersdenkenden’ de afgelopen jaren sterk geslonken, of, zoals *The Economist* het omschrijft: “Leven buiten China lijkt steeds meer op leven in China. De Chinese Communistische Partij probeert zijn grip op de Chinese diaspora te verstevigen” (*The Economist* 2024). Toezicht op Chinese studenten en onderzoekers in het buitenland neemt bijvoorbeeld toe. Digitaal, door het monitoren van hun activiteiten op *WeChat*, maar ook in de fysieke wereld, inclusief op Nederlands grondgebied.

Chinese studenten aan de Universiteit van Amsterdam hebben last van de lange arm van China, schrijft universiteitsblad *Folia* in mei 2024 (Meijerink 2024). Ze zijn bang dat een andere Chinees ze aangeeft bij de Chinese ambassade in Den Haag, of direct bij lokale autoriteiten of politie in China. In colleges houden ze zich op de vlakte en spreken ze zich pas uit als ze de politieke standpunten van hun Chinese medestudenten vertrouwen, of – als voorzorgsmaatregel – helemaal niet.

Christine uit Hongkong zegt tegen *Folia*: “Kijk, hier heb ik **op één dag honderden gemiste oproepen van willekeurige nummers** uit Pakistan, India en sommige Afrikaanse landen. Ik weet vrij zeker dat de Chinese overheid die als spamnummers gebruikt. Dit was immers een dag nadat ik op de Dam had geprotesteerd voor transrechten in China; allemaal mensen maakten foto’s van ons en dat voelde al heel beangstigend.” Ze let altijd op wat ze zegt als ze naast Aziatische mensen in de kantine zit en levert nooit digitaal een kritisch essay in. “Je kan door een medestudent zomaar via *WeChat* worden aangegeven bij de Chinese overheid. Ze sturen dan screenshots dat ze je hebben aangegeven bij de Chinese politie of ik krijg anonieme bedreigingen binnen als ‘Kijk uit als je van huis vertrekt.’” Voor een Chinees staatsburger is het dan risicovol om in Nederland aangifte te doen van bedreiging.

Emma voelt zich zelfs niet meer veilig op haar huisadres: “Het gaat (...) zelfs zo ver dat er nu **regelmatig wordt aangebeld** bij mij en dan laat ik mijn partner opendoen, want ik ben na al die tijd heel alert geworden. Dan staat er ineens niemand voor de deur. Ik draag daarom nu ook continu verdedigingsmiddelen bij me,” (Meijerink 2024).

Amnesty International geeft in genoemd rapport over overzeese studenten het voorbeeld van Rowan (Amnesty 2024a). Zij deed mee aan een herdenkingsbijeenkomst voor het harde ingrijpen

⁴⁰ Interview Chinees-Nederlandse journalist, voorjaar 2024.

rondom de pro-democratie protesten op het Tian'anmen-plein in 1989. Binnen een paar uur meldde haar vader in China dat de veiligheidsdienst contact had opgenomen en dat hem te verstaan was gegeven “zijn dochter die in het buitenland studeert op te voeden, zodat ze geen bijeenkomsten bijwoont die de reputatie van China in de wereld kunnen schaden,” (Amnesty 2024b). Bij het protest had Rowan haar echte naam met niemand gedeeld en online had ze niets gepost. Ze is geschokt over de **snelheid waarmee zij én haar vader werden getraceerd**. De boodschap van de Chinese autoriteiten was haar duidelijk: “We houden je in de gaten en hoewel we aan de andere kant van de planeet zijn, kunnen we je nog steeds bereiken,” (Amnesty 2024b).

Er is sprake van veel verschillende pressiemiddelen als het gaat om overzeese studenten:

- Chinese studentenverenigingen (de zgn. *Chinese Students and Scholars Associations*; CSSA's) in Nederland houden nauw contact met de Chinese ambassade in Den Haag;
- Studenten hebben het gevoel dat ze altijd door een medestudent gerapporteerd kunnen worden, ook voor wat ze zeggen tijdens colleges, met zelfcensuur tot gevolg;
- Bij bijeenkomsten rondom China worden deelnemers vaak gefotografeerd, die beelden kunnen doorgestuurd worden naar autoriteiten én ouders in China;⁴¹
- Telefoontjes van onbekende nummers;
- Aanbellen op huisadres;
- Gevolgd worden;
- Ouders in China worden opgeroepen om de financiële kraan dicht te draaien;
- Ouders verliezen hun baan als hun kind niet stopt met 'activistische' activiteiten.

Opvallend is dat vrouwen vaker doelwit lijken te zijn van Chinese intimidatiecampagnes dan mannen, vooral online (zie ook 3.2). Dat komt overeen met ervaringen in andere landen. “De meest kwaadaardige en geraffineerde onderdelen van deze informatiecampagne zijn gefocust op vrouwen met een Aziatische achtergrond,” (Zhang & Cave 2022). Het tot doelwit maken van een gezinslid (in dit geval tienerdochter) van een Chinese dissident in de VS lijkt een nieuwe tactiek. In een laster- en intimidatiecampagne werd zij geportretteerd als prostituee, drugsgebruiker en brandstichter (Myers & Hsu 2024).

De druk op **mensenrechtenactivisten, Oeigoeren en Tibetanen** in Nederland en de rest van de wereld is zwaar. Rapporten als *Nowhere feels safe, Uyghurs tell of China-led intimidation campaign abroad* van Amnesty International (Amnesty 2020) en rapporten van Human Rights Watch en Freedom House onderstrepen dat. Het reikt voor dit rapport over media te ver om veel voorbeelden te presenteren, maar onderstaande opsomming zijn een greep uit wat de gevolgen zijn van **extreme vormen van Chinese transnationale repressie** voor deze groepen:

- Er heerst in deze groepen een klimaat van wantrouwen en sociale onveiligheid, omdat de Chinese autoriteiten informanten rekruteert onder leden van hun gemeenschap;⁴²
- Familieleden die verblijven in de Volksrepubliek China worden ondervraagd, krijgen huisarrest, worden gedetineerd of verdwijnen. Sinds 2017 is elk contact van Oeigoeren met familie in China afgebroken. Dit heeft tot veel persoonlijke drama's en trauma in de gemeenschap geleid, ook in de diaspora;⁴³

⁴¹ Gezichtsherkenning-*software*, op basis van (soms onvrijwillig verzamelde) big data, is zeer geavanceerd in China.

⁴² Van incidenten waarin vermeende dissidenten hun lotgenoten bedriegen of intimideren, is niet altijd duidelijk of Chinese autoriteiten daarin een rol spelen. Gevolg is wel dat zo'n incident bijdraagt aan het klimaat van wantrouwen en angst onder deze groepen. De Chinese activist in Nederland (die ook een rol speelde in de zaak Vlaskamp en de France 2 documentaire genoemd op p. 28 van dit rapport), is daarvan een voorbeeld (NPR 2024, Wu 2024).

⁴³ Interviews sleutelpersonen en journalisten diaspora, mei/juni 2024.

- Onder het voorwendsel van het vernieuwen van paspoort of rijbewijs, worden dissidenten teruggelokt naar China, met vaak detentie of verdwijning tot gevolg;
- Gedwongen repatriëring, ofwel pogingen tot kidnapping – zoals in Frankrijk – door Chinese actoren in het land van vestiging.⁴⁴

Dissidenten of mensen die om andere redenen uit China gevlucht zijn, zijn zich continue bewust van de mogelijke aanwezigheid van de Chinese Partijstaat, ook als ze in Nederland wonen.⁴⁵ Dat heeft gevolgen voor hun omgang met de Nederlandse autoriteiten en media. Vaak zijn ze terughoudend met gebruik van sociale media – of hebben ze *WeChat* helemaal afgesloten – en proberen ze een neutrale houding uit te stralen. Een geïnterviewde zegt: “Ik uit me minder activistisch, dat doe ik bewust. Ik heb geen zin in contact met Chinese woordvoerders. Dat voorkom ik door deze zelfcensuur.”⁴⁶ Toch lijkt van **publiciteit een preventieve werking** uit te gaan. Door een vlucht naar voren te nemen, zeggen ze minder last te hebben gekregen van de Chinese autoriteiten en van intimidatie uit Chinese hoek. Mensen die zich openlijk uitspreken, voelen zich veiliger. “Van de Chinese kant wordt dan voorzichtiger opgetreden, ik denk omdat ik dan makkelijker de publiciteit kan opzoeken,” zeggen verschillende geïnterviewden.⁴⁷

Amnesty International concludeert dat betrokkenen vrijwel constant bezig zijn met dreiging. Dat veroorzaakt veel stress en heeft invloed op hun mentale welzijn. Sommigen besluiten de contacten met hun familie helemaal te verbreken, hoe pijnlijk ook. Of ze creëren ten opzichte van hun familie een andere persona, hopen dat zij hen daarmee minder last bezorgen.⁴⁸ Mensenrechtenorganisatie Safeguard Defenders constateerde in 2022 dat er in tientallen landen, waaronder Nederland, zogenaamde ‘Chinese overzeese servicecentra’ bestaan (Safeguard Defenders 2022). De berichtgeving over het bestaan van deze illegale politiebureaus in Nederland heeft het wantrouwen van mensen met kritiek over het beleid van de Chinese Partijstaat extra gevoed (Eikelenboom 2022). Diverse geïnterviewden noemden de politiebureaus als mogelijke bron van anonieme telefoontjes die ze kregen. De Franse journalisten die een documentaire maakten over de gedwongen repatriëring van een Chinese dissident (zie hoofdstuk 3.2), zijn ervan overtuigd dat de dreigende tekstberichten die zij ontvingen rondom de uitzending, afkomstig zijn van Chinese overzeese politiebureaus (RSF 2024a).

Conclusies

Zowel de verschillende generaties Nederlandse Chinezen als de meer recent aangekomen mensenrechtenactivisten en niet-Han Chinese groepen zoals Oeigoeren en Tibetanen, ervaren de invloed en inmenging van de Chinese autoriteiten. Dit neemt verschillende vormen aan. De eerste tot derde generatie Nederlandse Chinezen doet vooral aan zelfsurveillance en zelfcensuur, anderen voelen zich actief in de gaten gehouden en onder druk gezet.

Die zelfsurveillance strekt zich uiteraard uit tot het digitale domein. Digitale grenzen lopen niet gelijk met nationale grenzen. Dat betekent dat mensen niet alleen voorzichtigheid moeten betrachten met het uiten van zogeheten ‘subversieve’ meningen binnen de grenzen van de Volksrepubliek China (en het internet binnen de *Great Firewall*), maar ook daarbuiten. Die transnationale effecten leiden onder andere tot gebruik van versleutelde apps als Signal en

⁴⁴ Recent voorbeeld was de mislukte poging tot gedwongen repatriëring van dissident Ling Huazhan vanuit Parijs naar China (*FranceInfo* 2024),

⁴⁵ Bij de viering van Chinees nieuwjaar in het Haagse stadhuis traden bijvoorbeeld Chinese meisjes op in Oeigoerse klederdracht. Een protesterende Oeigoerse man werd bovendien hardhandig weggevoerd en is naar verluid later beboet. De VVD stelde vragen aan het College over deze ‘kwalijke propaganda’ in de Internationale stad van Vrede en Recht’ (Dagblad070, 2024).

⁴⁶ Interviews sleutelpersonen en journalisten diaspora, mei/juni 2024.

⁴⁷ Interviews, mei/juni 2024

⁴⁸ Interview Amnesty International, mei 2024.

Telegram. Onderzoek van Morris suggereert dat (zeker voor activisten) de digitale ruimte minstens zo kwetsbaar is als fysieke ruimte (Morris 2023, p.14).

Uit de ervaringen van niet-Han Chinese diaspora, recent aangekomen mensenrechtenactivisten en Hongkongers en van Chinese studenten in Nederland, blijkt goed hoe de Chinese autoriteiten – en al dan niet door hen aangestuurde Chinese criminele groepen of nationalisten – opereren. Een breed scala van tactieken die gangbaar zijn in China zelf, wordt ook in Nederland toegepast. Om inzicht te verkrijgen in Chinese invloed en inmenging, is het zinvol om juist hun ervaringen te bestuderen en daar lering uit te trekken.

Een van de lessen is dat het opzoeken van de publiciteit door mensenrechtenactivisten en niet-Han Chinese groepen een beschermend effect lijkt te hebben, mogelijk in verband met de gepercipieerde imagoschade voor China als zij zich openlijk uitspreken over transnationale repressie en intimidatie. Aandacht en connecties met organisaties die voor publiciteit kunnen zorgen (bijvoorbeeld media of overheidsorganisaties), kunnen preventief werken. Dit is echter niet voor iedereen in de diaspora weggelegd. Voor de niet-Han Chinese diaspora en voor Chinese studenten in Nederland kan dit consequenties hebben voor hun familie in China; dit is een pressiemiddel dat vaak wordt ingezet door de Chinese Partijstaat. Bovendien heeft niet iedereen in de diaspora de connecties of *knowhow* om publiciteit te genereren.

5. Chinese tactieken in NL/ EU medialandschap

Ongewenste informatie wegdrücken met propaganda	Georganiseerde reizen, uitwisselingen en trainingen	Chinees- en Engelstalige staatsmedia + sociale media
Propaganda, desinfo & complotten via kopie-websites en influencers	Samenwerking, overname of fusies met lokale media	Sponsoring lokale Chineestalige media in NL
Laster over journalist of bron en trolling door nepaccounts	Advertentiecontent, gratis bijlagen	European Media Forum, European China Media Association
 Propaganda en desinformatie	 Deals met lokale mediaorganisaties	 Expansie Chinese staatsmedia
 Diplomatieke druk	 Censuur	 Misleiding en obstructie
Repercussies voor bilaterale betrekkingen en nationale belangen	Toegang ontzeggen, (dreigen met) weigering visum, blokkeren internetbronnen, en contacten in China	Spionage onder dekmantel van journalistiek
Druk om Chinese (staats) content te publiceren	Intimidatie van journalisten en media outlets	Cyberinfiltratie en identiteitsfraude
Kritiek op publicatie, dringend verzoek niet publiceren/ intrekken content	Bedreiging van bronnen of hun familie	Risico van extraterritoriale werking Chinese wetgeving, gedwongen repatriëring of onteigening bezit in China

6. Conclusies en beleidsaanbevelingen

6.1 Conclusies

- De Chinese Partijstaat richt zich op een **uitputtingslag van kritische stemmen over China** (het *chilling effect*), zodat zij minder actief worden, overstemd raken of helemaal opgeven. Dat raakt zowel correspondenten in China als specifieke groepen in Nederland. De Partijstaat **vult de leemte met propaganda en ‘positieve verhalen’** over China; om ‘het juiste verhaal over China te vertellen’;
- China’s complete **surveillance maatschappij** maakt de **werkcondities van correspondenten zwaar**; het is uiterst lastig om er aan nieuwsgaring te doen. Het speelveld is anders dan in de meeste andere landen;
- **Redacties** zijn voorbereid op het uitzenden van verslaggevers naar oorlogs- en conflictgebieden, waar fysieke veiligheid een zorg is, maar **niet goed geëquipeerd** ten aanzien van **sociale en psychologische onveiligheid en -dreiging van autoritaire landen zoals China**;
- China hanteert een **scala aan tactieken** in haar **informatie-operaties gericht op het medialandschap**, ook in Nederland, waaronder het aangaan van ‘samenwerking en partnerschappen’, ‘propaganda en desinformatiecampagnes’, ‘afschrikking en uitputting’ van kritische stemmen, en ‘droogleggen en toegang ontzeggen’;
- China deelt veel **speldenprikken uit die je pas goed begrijpt als je beschikt over veel achtergrondinformatie**. Dat is ook de bedoeling; de aanpak is vaak subtiel en raakt journalisten en andere specifieke doelgroepen die op China werken of zich om persoonlijke of professionele redenen met China bezighouden, maar is minder zichtbaar of herkenbaar voor leken;
- Op een fysieke aanval of incident met een correspondent of journalist kunnen redacties in Nederland adequaat reageren, maar we zijn **in Nederland niet gewend aan psychologische oorlogsvoering**, met indirecte aanvallen zoals lastercampagnes, privégegevens delen, publieke aanvallen op journalisten door politici/diplomaten, en hebben daar **geen goed antwoord op**;
- **Attributie** van Chinese intimidatiepraktijken blijkt wereldwijd **zeer lastig. Juridische instrumenten** om deze specifieke vormen van inmenging tegen te gaan zijn in Nederland **onderontwikkeld**;
- **Redacties** beschikken over **wisselende kennis over China’s beleidsdoelen, instrumenten en tactieken**. Bewustzijn daarover is veelal afhankelijk van de incidenten die ze hebben meegemaakt met journalisten in Nederland en Europa;
- **Zelfcensuur** of ‘zelfsurveillance’ wordt **standaard** toegepast door alle groepen Nederlandse Han-Chinezen;
- Mensenrechtenactivisten en niet-Han Chinese groepen zoals de Oeigoeren en Tibetanen voelen zich actief in de gaten gehouden en onder druk gezet. **Tactieken die gangbaar zijn in China zelf, worden ook in Nederland toegepast**;

China is de **meest geavanceerde actor in transnationale repressie** wereldwijd. Dit **uit zich ook in Nederland**, met name bij (mensenrechten)activisten, niet-Han Chinese diaspora, Hongkongers en Chinese studenten.

6.2 Aanbevelingen

6.2.1. Aan de Nederlandse overheid

- **Geef een krachtig diplomatiek signaal na incidenten rondom correspondenten, journalisten en groepen die kwetsbaar zijn voor Chinese intimidatie. Onderschat het belang van strategische communicatie niet.** Bied deze individuen en groepen **zichtbaarheid** als antwoord. Waar sprake is van intimidatie moet Nederland hard en duidelijk optreden, zodat de mensen in kwestie zich beschermd voelen. Geef het signaal dat Nederland intimidatie van Nederlandse burgers in China, laat staan op Nederlands grondgebied, onacceptabel vindt. Dat zou het absolute uitgangspunt moeten zijn;
- **Geef achter de schermen via formele kanalen steeds aan dat Nederland beïnvloeding resoluut veroordeelt en dat Nederlandse correspondenten hun werk ongehinderd moeten kunnen doen.** Met persvrijheid kan niet geschipperd worden. Toon ruggengraat bij ernstige incidenten. Het **benadrukken van reciprociteit** is hierin een mogelijke strategie: benadruk de normen die in Nederland en Europa worden gehanteerd ten aanzien van journalisten (inclusief Chinese) en stel die ook in China te verwachten ten aanzien van Nederlandse/Europese journalisten. Zo kan het reciprociteitsprincipe bijvoorbeeld worden ingezet bij uitnodigingen tot *high-level* evenementen en daarmee voor het verkrijgen van visa. Treedt hierin zoveel mogelijk op in grotere verbanden zoals de EU;
- **Bescherm de fundamentele van de Nederlandse democratie, vrijheden, politiek systeem en rechtsstaat. Dat is de eerste prioriteit in de relaties met China.** Treed streng op bij inmenging in de Chinese diaspora in Nederland en andere kwetsbare groepen, zoals Chinese studenten en (mensenrechten)activisten. Maak beleid op mogelijke intimidatie van buitenlandse journalisten en kwetsbare groepen in Nederland die afkomstig zijn uit repressieve regimes, zoals China, Rusland e.a.;
- **Investeer in bewustzijns campagnes rondom beïnvloeding en psychologische oorlogsvoering van autoritaire regimes. Bied structurele kennis over tactieken van beïnvloeding en inmenging aan.** Organiseer besloten sessies om hoofd- en buitenlandredacties te briefen over hybride conflictvoering, TNR, FIMI, Chinese beleidsdoelen en beïnvloedingstactieken. Maak relevante beroepsgroepen weerbaar ten aanzien van coöptatie-mechanismes;
- **Bestrijd propaganda- en desinformatiecampagnes van autoritaire regimes. Deze zijn gericht op het polariseren van het Nederlandse debat en op het ondergraven van het democratische systeem.** Treedt hierin op in transnationale verbanden, zoals de EU. Maak hierbij gebruik van de *Digital Services Act (DSA)* en de *European Media Freedom Act*. Dit is cruciaal vanwege de transnationale aard van veel media en de grenzeloze aard van sociale media. Stel in dit kader scherpe eisen aan sociale mediaplatforms en -

bedrijven en bescherm de pluriformiteit en onafhankelijkheid van media. **Leer van de ervaring en initiatieven van landen die hier langer mee te maken hebben;**

- **Meer professionalisering op de ambassades in autoritaire landen rondom bescherming van journalisten is gewenst. Voor zover protocollen hiervoor lokaal bestaan, zijn deze vaak onbekend** bij correspondenten en buitenlandredacties in Nederland. De steun vanuit de ambassade wordt gewaardeerd ('goede wil, open deur'), maar meer professionalisering en minder afhankelijkheid van toevallige persoonlijke contacten, zou de kwaliteit en effectiviteit verbeteren. Bepaal de communicatielijnen (liefst op hoog niveau) en escalatieladder en zorg dat deze niet alleen bekend zijn bij de correspondenten, maar ook bij hun contactpersonen op de redacties in Nederland. Bied expertise aan om open mee te denken met vervolgstappen bij incidenten;
- **Creëer een 'hub' voor onafhankelijke Chinese en aan China gerelateerde diasporamedia.** Russische media in ballingschap verzamelen zich in Amsterdam, ook omdat de gemeente Amsterdam, de Postcodeloterij en diverse mediafondsen (zoals DPG-media en Vereniging Veronica) financiële en logistieke steun bieden. Iets soortgelijks voor Chinese en diasporamedia, met financiële steun en expertise van de Nederlandse instellingen, zou een goede impuls zijn voor onafhankelijke, niet aan de Chinese Partijstaat gekoppelde, media in Nederland en Europa. Besef dat dit onderling vertrouwen en een lange adem vergt;
- **Wees voorzichtig en gebalanceerd ten aanzien van Chinese en Aziatische Nederlanders.** Het is belangrijk om Chinezen niet te demoniseren; naast het risico van discriminatie en isolatie van individuen en groepen, speel je daarmee de Chinese Partijstaat (incl. de CCP en het Verenigd Front) juist in de hand. Realiseer je dat veel Chinezen en aan China gerelateerde diasporagroepen naar Nederland komen omdat zij een nieuw leven willen beginnen. Bescherm hen en draag dat uit.

6.2.2. Aan redacties

- **Voer op redacties structureel het gesprek over transnationale repressie, intimidatie en publieke en psychologische oorlogsvoering door autoritaire landen in Nederland.** Creëer bewustzijn op redacties van tactieken die autoritaire regimes uitoefenen op journalisten, redacties en correspondenten. De situatie in China verschilt gradueel, maar niet wezenlijk, van Rusland. Vergroot de kennis over inmenging, hoe die te herkennen en ermee om te gaan op de redactie;
- **Ontwikkel protocollen voor autoritaire praktijken ten aanzien van journalisten in Nederland en Europa.** Dit neemt rap toe in intensiteit, niet alleen vanuit China. Alleen zo krijg je er zicht op, creëer je bewustzijn, kan je journalisten hiertegen beschermen, beleid formuleren en makkelijker in gesprek gaan met politie, justitie en NCTV over hoe ermee om te gaan en hoe aanwezige expertise van de overheid kan worden ingezet;
- **Ontwikkel protocollen voor correspondenten in autoritaire landen,** om bewustzijn te creëren en de responsnelheid en -effectiviteit bij incidenten te vergroten. **De respons schiet tekort** en is casus- en incident-gedreven. **Leg niet alle risico's bij de correspondent, die vaak freelancer is.** Bied structurele stabiliteit en steun bij mentale gezondheid. Freelancers zijn kwetsbaar, dus bied op risicovolle posten in autoritaire

landen de zekerheid van een vangnet, vast contract of baangarantie, als China te onveilig wordt en de correspondent gedwongen is het land te verlaten. Bied steun aan Chinees personeel van Nederlandse media. Zij lopen het meeste risico, maar hebben geen vangnet. Rond de **bescherming van bronnen** zijn heldere richtlijnen nodig. Iedereen geeft aan dat dit prioriteit nummer één is, maar in de praktijk is eigen inzicht van de individuele journalist leidend. Kennis op de redactie over hoe China werkt helpt de correspondent. Interesse, inlevingsvermogen en empathie van de bureauredacteur is minstens zo belangrijk, zowel bij werk- als privéomstandigheden;

- **Zet een kennisnetwerk op om uitwisseling van ervaringen en *lessons learned* tussen media te stimuleren, bij voorkeur transnationaal, bijvoorbeeld in EU-verband.** De NRC heeft protocollen ontwikkeld voor Nederlandse journalisten die op reis gaan, ook in ogenschijnlijk ongevaarlijke landen (zoals in Europa). De krant is hierin een uitzondering. Ook de FPU geeft aan dat gebrek aan uitwisseling een bekend fenomeen is. Dat komt de kennis en handelingsperspectieven bij incidenten niet ten goede. Wellicht kunnen belangenorganisaties zoals het Genootschap voor Hoofdredacteurs of de Nederlandse Vereniging voor Journalisten hierin een rol spelen;
- **Bouw structurele kennis over China op.** Kennis over China is te versnipperd. Zorg dat er meerdere China-kenners zijn op de redactie. Een correspondent en (soms) één redacteur is niet voldoende voor een land met zo veel beïnvloedingsactiviteiten. Zorg voor samenwerking tussen collega's intern, zodat niet alle risico op de correspondent neerkomt. Stuur geen onervaren journalisten naar China. Ben je bewust dat vrouwelijke collega's een specifiek doelwit vormen en dus extra kwetsbaar zijn. Goede voorbereiding over werkomstandigheden, risico's en een basisbeheersing van het Chinees zijn essentieel. Zoek voor onderzoeksprojecten en gevoelige verslaggeving samenwerking met andere media in Nederland of daarbuiten. Zo spreid je risico's en ben je minder kwetsbaar.

6.2.3 Aan overheid, redacties en belangenorganisaties: technische en andere ondersteuning is noodzakelijk

- **Faciliteer veiligheidstrainingen, met kennis van digitale veiligheid en gebruik van apparatuur door veiligheidsexperts.** Maak hierbij gebruik van internationale expertnetwerken met China-kennis. Wees bewust van **spyware op telefoons** en andere communicatiemiddelen en -platforms. Kennis uitsluitend op de IT-afdeling of bij veiligheidspersoneel is onvoldoende om met specifieke risico's uit autoritaire landen om te gaan. Veiligheidsbeleid is vaak gericht op het beperken van infiltratie vanuit China, maar niet op hoe je als journalist in China kan functioneren, hoe je je in Nederland tegen praktijken van de Chinese Partijstaat kan weren en hoe je kennis over China kan verzamelen in het licht van de aanwezige propaganda, desinformatie en intimidatie van bronnen, ook in Nederland;
- **Geef voorlichting over de gevolgen van de constante stress en druk van het Chinese systeem van surveillance van de Chinese Partijstaat op de mentale gezondheid** aan journalisten, redacties en andere relevante beroepsgroepen. Wees alert op langdurige blootstelling hieraan en bied de mogelijkheid van pauzes, vergelijkbaar met mensen die werkzaam zijn in conflictgebieden. Bied in voorkomende gevallen, ook bij ogenschijnlijk

kleine incidenten, laagdrempelige psychologische ondersteuning. Geef trainingen, workshops en indien nodig individuele begeleiding over het behouden of versterken van mentale weerbaarheid;

- **Breid het mandaat van het meldpunt PersVeilig** (voor journalisten die te maken krijgen met agressie en geweld in Nederland) **uit van fysieke en digitale naar sociale en psychologische veiligheid en weerbaarheid**, met aandacht voor FIMI en transnationale repressie door autoritaire landen in Nederland en de impact hiervan op de mentale gezondheid van journalisten en hun bronnen;
- **Zet een expertise 'hub' op voor transnationale repressie, waar zowel journalisten, mediaorganisaties als activisten en diaspora terecht kunnen.** Dit kan bij de NVJ, NCTV of de Nationale Politie, en kan gekoppeld worden aan het door de overheid aangekondigde meldpunt tegen transnationale repressie en buitenlandse inmenging. De tactieken van autoritaire regimes kunnen weliswaar verschillen, maar er zijn ook veel overeenkomsten; door uitwisseling kan men leren van de praktijk in verschillende landen en de gemene delers voor algemeen beleid destilleren.

Bronnen

AIVD (2019), *AIVD-jaarverslag 2018, Spionage en ongewenste inmenging*, 2 april 2019

AIVD (2024a), *AIVD-jaarverslag 2023*, 23 april 2024

AIVD (2024b), *Themaverhaal: Hoe China de machtsbalans in de wereld probeert te veranderen*, 23 april 2024

Allen, B. (2023), *Beijing rules; China's quest for global influence*, John Murray Publishers

Amnesty International (2020), *Nowhere feels safe, Uyghurs tell of China-led intimidation campaign*, 21 February 2020 <https://www.amnesty.org/en/latest/research/2020/02/china-uyghurs-abroad-living-in-fear/>

Amnesty International (2024a), *Chinese studenten ook in de gaten gehouden*, 13 mei 2024 <https://www.amnesty.nl/actueel/chinese-studenten-ook-in-de-gaten-gehouden>

Amnesty International (2024b), *On my campus, I am afraid; China's targeting of overseas students stifles rights*, 13 May 2024 <https://www.amnesty.org/en/documents/asa17/8006/2024/en/>

ASPI Strategist (2022), *Smart Asian women are the new targets of CCP global online repression*, by Zhang A. & Cave, D., 3 June 2022. <https://www.aspistrategist.org.au/smart-asian-women-are-the-new-targets-of-ccp-global-online-repression/>

Atlantic Council (2020a), *Chinese messaging across the strait, China-friendly narratives and the 2020 Taiwan presidential election*, December 2020 <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/dfrlab-china-reports/>

Atlantic Council (2020b), *Chinese Discourse Power; China's use of information manipulation in regional and global competition*, December 2020

Atlantic Council (2020c), *Targeting the anti-extradition bill movement; China's Hong Kong messaging proliferates on social media*, December 2020 <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/dfrlab-china-reports/>

Aukia, J. (2021), *China as a hybrid influencer; Non-state actors as state proxies*, Hybrid CoE Research report 1, June 2021 https://www.hybridcoe.fi/wp-content/uploads/2021/06/20210616_Hybrid_CoE_Research_Report_1_China_as_a_hybrid_influencer_Non_state_actors_as_state_proxies_WEB.pdf

BBC (2020), *Australian journalists flown out of China 'amid diplomatic standoff'*, 8 September 2020 <https://www.bbc.com/news/world-australia-54066869>

Boisvert, N. (2021), *Canadians Michael Spavor and Michael Kovrig, detained in China almost 3 years, now on plane home*, CBC News, 25 September 2021

Booij D. & Sys M. (2021), *Chineestalige media in Nederland lopen aan de leiband van Beijing*, *Follow the Money*, 13 september 2021

Campbell, C. (2022), *The Curious Case of the Australian Activist Arrested for Threatening to Blow Up China's Embassy in London*, *Time*, 15 August 2022

Charon, P. & Vilmer, J. (2021), *Chinese influence operations: A Machiavellian Moment*, IRSEM

Chen, S. (2022), *Discourse Power*, *The CMP Dictionary*, *China Media Project*, 30 May 2022

Cheng Lei (2024), TV journalist Cheng Lei blocked from entering a second major government press event hours after bizarre diplomatic incident, *Skynews Australia*, 19 June 2024
<https://www.skynews.com.au/australia-news/defence-and-foreign-affairs/tv-journalist-cheng-lei-blocked-from-entering-a-second-major-government-press-event-hours-after-bizarre-diplomatic-incident/news-story/cb090791b7cbdd927195824776d1414f>

China Media Project (2023), *The CMP dictionary*, *Forum on Global Chinese Media*, 12 May 2023.
https://chinamediaproject.org/the_ccp_dictionary/forum-on-global-chinese-media/

China Media Project (2024), *The Politics of Pure Business*, 3 July 2024
<https://chinamediaproject.org/2024/07/03/the-politics-of-the-media-deal/>

China Qiaowang (2019), List of participants of the 10th Forum on Global Chinese Media, 11 October 2019 <https://web.archive.org/web/20230223054950/http://www.chinaqw.com/hwmt/2019/10-11/233688.shtml>

China Times HK (2024) 中華時報 - 第十四屆歐洲華文傳媒論壇暨歐洲華文傳媒協會年會在荷蘭海牙舉行 (14th Conference of the European Chinese Media Forum in The Hague), 15 July 2024
<https://chinatimes.com.hk/20240715/93179>

Cook, S., Datt, A., Young, E., Han BC (2022), *Beijing's Global Media Influence; authoritarian expansion and the power of democratic resilience*, Freedom House
https://freedomhouse.org/sites/default/files/2022-09/BGMI_final_digital_090722.pdf

CPJ Committee to Protect Journalists (2023), *Annual Prison Census*
<https://cpj.org/data/imprisoned/2023/>

CPJ Committee to Protect Journalists (2024), *Dutch journalist Sjoerd den Daas and camera operator detained by Chinese police while covering protest*, 5 March 2024
<https://cpj.org/2024/03/dutch-journalist-sjoerd-den-daas-and-camera-operator-detained-by-chinese-police-while-covering-protest/amp/>

Daily Mail (2022), Communist goons drag away Dutch reporter while he's broadcasting live on air from outside the Beijing Winter Olympics, 4 February 2022

Drinhausen, K., Ohlberg, M., Karásková, I., Stec, G. (2023), *Image control; how China struggles for discourse power*, MERICS Report, September 2023

EIU Economist Intelligence Unit (2024), *Democracy Index 2023*

EEAS European External Action Service (2023), *1st EEAS Report on Foreign Information Manipulation and Interference Threats*, 7 February 2023

EEAS European External Action Service (2024), *2nd EEAS Report on Foreign Information Manipulation and Interference Threats*, January 2024
https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2024/EEAS-2nd-Report%20on%20FIMI%20Threats-January-2024_0.pdf

Eikelenboom, S. (2022), China heeft illegale politiestations in Nederland opgericht, *Follow the Money*, 25 oktober 2022

Embassy of the PRC in the Netherlands (2024), *Comments of the Spokesperson of the Chinese Embassy in the Netherlands on some Dutch media's negative reports on Hong Kong*, 21 March 2024 http://nl.china-embassy.gov.cn/eng/sgxw/202403/t20240321_11264958.htm

Embassy of the PRC in the Netherlands (2022), *Comments of the Spokesperson of the Chinese Embassy in the Netherlands on the report of FTM and RTL*, 7 October 2022 http://nl.china-embassy.gov.cn/eng/sgxw/202210/t20221007_10777787.htm

Feddes, A.R., Cong, Y., Doosje, B., Mann, L., Schaik, van A., Chan, J., Kinanthik, T., Jelka, H. & Andriessen, I (2024), *Onderzoek naar ervaren discriminatie en racisme bij mensen met een (Zuid-)Oost-Aziatische herkomst in Nederland*, UvA en Fontys Hogeschool, 19 januari 2024 <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/03/18/bijlage-1-eindrapport-ervaren-discriminatie-nederlanders-met-een-zuid-oost-aziatische-herkomst>

Ferguson, S. & Freri, M. (2023), 'A sophisticated form of torture': Australian journalist Cheng Lei details detention ordeal, *ABC*, 24 October 2023 <https://www.abc.net.au/news/2023-10-25/cheng-lei-speaks-out-730-china-journalist/103014128>

Fittarelli, A. (2024), *Paperwall: Chinese websites posing as local news outlets with pro-Beijing content*, *The Citizen Lab*, 7 February 2024

FCCC Foreign Correspondents Club of China (2024), *Masks off, barriers remain* [eerdere rapporten zijn te vinden op: <https://fccchina.org/working-conditions/mediafreedomreports/>]

FRA European Agency for Fundamental Rights (2023), *Protecting Civil Society. Update 2023* *FranceInfo* (2024), *La Chine fait-elle la police en France?*, 2 mei 2024 https://www.francetvinfo.fr/replay-magazine/france-2/envoye-special/video-la-chine-fait-elle-la-police-en-france_6515375.html

Freedom House (2021), *China: transnational repression origin country case study* <https://freedomhouse.org/report/transnational-repression/china>

Freedom House (2024), *Freedom in the World 2024*

Global Engagement Center (2023), *How the People's Republic of China seeks to shape the Information Environment*, 29 September 2023 <https://www.state.gov/gec-special-report-how-the-peoples-republic-of-china-seeks-to-reshape-the-global-information-environment>

GMF Global Marshall Fund, *Authoritarian Interference Tracker (2000-present)* <https://securingdemocracy.gmfus.org/toolbox/authoritarian-interference-tracker/> (f.e. *Huawei sues French researcher for stating that the company has ties to Chinese state*, 11 November 2019)

Goldenberg, O. & Osieck, C. (2023), *De Zwitserse Bergen lopen tot in Xinjiang; onderzoek Chinese propaganda in Nederland*, *Groene Amsterdammer* nr. 30, 26 juli 2023

Hamilton, C. (2018), *Silent Invasion: China's influence in Australia*, Richmond: Hardie Grant Books

Hendriks, E. (2019), Wat Ambassadeur Xu wel had moeten zeggen over Huawei, *NRC*, 28 mei 2019 [screenshot van lijst van aanwezigen bij dit opiniestuk]
<https://www.nrc.nl/nieuws/2019/05/28/wat-ambassadeur-xu-wel-had-moeten-zeggen-over-huawei-a3961913>

Ho, K. (2024), Hong Kong media ought to consider ‘abetting’ risk when interviewing wanted activists, says justice chief, *Hong Kong Free Press*, 5 February 2024

Huijgen, C. (2024), Ongemak op een georganiseerde persreis in Xinjiang: ‘Dwangarbeid is complete onzin’, *Trouw*, 27 juli 2024
<https://www.trouw.nl/verdieping/ongemak-op-een-georganiseerde-persreis-in-xinjiang-dwangarbeid-is-complete-onzin~bdb46fd0/>

IDEA Institute for Democracy and Electoral Assistance (2024), *China's misinformation campaigns have become more subtle, an interview with Dr Yu Jie Chen*, 25 March 2024
<https://www.idea.int/news/chinas-misinformation-campaigns-have-become-more-subtle-interview-dr-yu-jie-chen>

IFJ International Federation of Journalists (2020), *The China Story: Reshaping the World's Media*, June 2020, p. 4

IFJ International Federation for Journalists (2021), *Chinese embassy threatens Swedish journalist*, 15 April 2021
<https://www.ifj.org/media-centre/news/detail/category/press-releases/article/sweden-chinese-embassy-threatens-swedish-journalist>

Jerdén, B. & Bohman, V. (2019), China's propaganda campaign in Sweden, 2018–2019, The Swedish Institute of International Affairs, *UI Brief*, No 4, 2019
<https://www.ui.se/globalassets/ui.se-eng/publications/ui-publications/2019/ui-brief-no.-4-2019.pdf>

Kamerling, S., Stumbaum, M. & Decet S. (2023), *Hoe de Europese democratie te wapenen tegen China*, *Clingendael Spectator*, 28 juni 2023

Kawase, K. (2024), Hong Kong's Article 23 security law takes effect: 5 things to know, *Nikkei Asia*, 23 March 2024

Kina media (2024), Information on the detained Chinese journalist to be deported from Sweden, 8 April 2024
<https://kinamedia.se/2024/04/08/information-on-the-detained-chinese-journalist-to-be-deported-from-sweden/>

Kumar, R. (2021), *How China uses the news media as a weapon in its propaganda war against the West*, *Reuters Institute*, November 2021

Langfitt, F. (2024), Is a high-profile critic of the Chinese Communist Party a con man? *NPR*, 4 August 2024
<https://www.npr.org/2024/08/03/g-s1-14361/china-communist-party-con-netherlands>

Le Monde (2024), France asks two Chinese spies to leave after attempt to forcibly repatriate man, 3 July 2024
https://www.lemonde.fr/en/france/article/2024/07/03/france-asks-two-chinese-spies-to-leave-after-attempt-to-forcibly-repatriate-man_6676591_7.html

Meijerink, T. (2024), Chinese UvA-studenten bedreigd door regering China, *Folia*, 1 mei 2024
folia.nl/n/actueel/161742/chinese-uva-studenten-bedreigd-door-regering-china-wordt-regelmatig-bij-me-aangebeld

MERICs (2023), *Image control: how China struggles for discourse power*.

Morris, C. (2023). 'It would be smart to discuss this on telegram': China's digital territorialization project and its spatial effects on contentious politics. *Territory, Politics, Governance*, 0(0), 1–19. <https://doi.org/10.1080/21622671.2023.2183894>

Murphy, D. (2014), Huayuquan (话语权): Speak and Be Heard, *The China Story Yearbook 2014* <https://www.thechinastory.org/yearbooks/yearbook-2014/forum-mixed-economic-messages/huayuquan-%E8%AF%9D%E8%AF%AD%E6%9D%83-speak-and-be-heard/>

Myers, S. L. & Hsu, T (2024), New Tactic in China's Information War: Harassing a Critic's Child in the U.S., *New York Times*, 27 June 2024 www.nytimes.com/2024/06/27/business/china-disinformation-critics-harassment.html

National Democratic Institute (2021), *Polarized Lens: Disinformation, Misinformation and Hong Kong's Divided Media Landscape*, 31 August 2021 <https://www.ndi.org/publications/polarized-lens-disinformation-misinformation-and-hong-kong-s-divided-media-landscape>

NCTV (2022), *Dreigingsbeeld statelijke actoren 2*, 28 november 2022 <https://www.nctv.nl/documenten/publicaties/2022/11/28/dreigingsbeeld-statelijke-actoren-2>

NCTV (2024), *Ongewenste buitenlandse inmenging* <https://www.nctv.nl/onderwerpen/ongewenste-buitenlandse-inmenging>

Nimmo, B., Shawn Eib, C., Tamora, L. (2019), Cross-Platform Spam Network Targeted Hong Kong Protests; 'Spamouflage Dragon' used hijacked and fake accounts to amplify video content, *Graphika*, September 2019

Nippert, M. (2019), Police fail to crack case of burgled China scholar Anne-Marie Brady, *NZ Herald*, 12 February 2019 <https://www.nzherald.co.nz/nz/police-fail-to-crack-case-of-burgled-china-scholar-anne-marie-brady/YPJVXRC3KEIR3Z6TN2RG2VTZ44/>

NOS (2024), *Naar de grond gewerkt, vastgezet, maar met de schrik weer vrij*, video 27 feb 2024 <https://nos.nl/video/2510630-naar-de-grond-gewerkt-vastgezet-maar-met-de-schrik-weer-vrij>

Nyíri, P., Wang, B., Zhang, J., Van Pinxteren, G. (2017), *How do Chinese journalists perceive us? An exploration of Chinese-language media and their views on Europe and the Netherlands*, LeidenAsiaCentre

NPR (2024), The Sunday story podcast, The Invisible Hand of Fear, 21 July 2024 <https://www.npr.org/2024/07/21/1198913331/chinese-dissidents-transnational-repression-lies-fear-authoritarianism>

Phillips, T. (2018), Sweden condemns China's 'brutal' detention of bookseller Gui Minhai, *The Guardian*, 6 February 2018

Pieke, F. (2021), *China's invloed en de Chinese gemeenschap in Nederland*, LeidenAsiaCentre

Pieke, F. (2023), *Invloed en inmenging van de Volksrepubliek China onder de Chinese bevolking in Nederland*, LeidenAsiaCentre

Politico (2023), Belgian far-right expels alleged China spy from party, 15 December 2023 <https://www.politico.eu/article/belgian-far-right-vlaams-belang-creyelman-suspended-allegedly-recruited-china-spy-on-europe/>

ProPublica (2023), How China and Chinese mafias overseas protect each other interests, 12 July 2023 <https://www.propublica.org/article/how-beijing-chinese-mafia-europe-protect-interests>

Reuters (2021), China hits back at EU with sanctions on 10 people, four entities over Xinjiang, 22 March 2021 <https://www.reuters.com/article/us-eu-china-sanctions-ministry-idUSKBN2BE1WB/>

RFA Cantonese (2021), 荷蘭55家華社疑受中國操縱, 8 March 2021
<https://www.rfa.org/cantonese/news/holland-chinese-03082021113610.html>

RFA Radio Free Asia (2019), Threat of Lawsuit Shows China 'Losing The Battle' in Propaganda War Over Xinjiang: Adrian Zenz, 8 November 2019

RFA Radio Free Asia (2023), For female journalists, covering China comes at a cost, 20 March 2023

RSF Reporters without Borders (2019), China's Pursuit of a New World Media Order, 22 March 2019
https://rsf.org/sites/default/files/en_rapport_chine_web_final.pdf

RSF Reporters without Borders (2024a), *RSF appalled by threats to French journalists, allegedly sent by the Chinese police*, 25 June 2024 <https://rsf.org/en/rsf-appalled-threats-french-journalists-allegedly-sent-chinese-police>

RSF Reporters without Borders (2024b), *World Press Freedom Index 2024, China*.

Regt, K. de & Strijker, R. (2023), 'Chinese overheid sponsort weekendles Chinees-Nederlandse kinderen', *RTL*, 30 december 2023 <https://www.rtl.nl/nieuws/onderzoek/artikel/5425630/china-communistische-partij-weekendscholen-invloed-united-front>

Ryan, F., Impiombato, D. & Pai, H. (2022), *Frontier influencers: the new face of Chinese propaganda*, *ASPI Policy Brief* 65/ 2022, 20 October 2022

Safeguard Defenders (2022), *110 Overseas*

Stuff (2024), China's embassy hits back at foreign interference claims, warns journalists not to investigate further, 25 June 2024 <https://www.stuff.co.nz/politics/350322040/chinas-embassy-hits-back-foreign-interference-claims-warns-journalists-not>

Sudworth, J. (2021), The grim reality of reporting in China that pushed me out, *BBC*, 2 April 2022
<https://www.bbc.com/news/world-asia-china-56607815>

Sun J. (2019), *The path to shaping and enhancing China's international discourse power* (中国国际话语权的塑造与提升路径), *China's Foreign Affairs* 2019.8

The Economist (2018), China is spending billions on its foreign-language media, 14 June 2018
<https://www.economist.com/china/2018/06/14/china-is-spending-billions-on-its-foreign-language-media>

The Economist (2024), Living outside China is becoming more like living inside China, 26 February 2024 <https://www.economist.com/china/2024/02/26/living-outside-china-has-become-more-like-living-inside-china?>

The Guardian (2021), Meng Wanzhou and the two Michaels: a timeline, 25 September 2021
<https://www.theguardian.com/world/2021/sep/25/meng-wanzhou-and-the-two-michaels-a-timeline>

The Globe and Mail (2024). *Foreign media in China facing growing harassment and restrictions on reporting*, 8 April 2024

The Jerusalem Post (2022a), China threatens to downgrade Israel ties over 'Post' Taiwan interview, 30 May 2022 <https://www.jpost.com/israel-news/article-708110>

The Jerusalem Post (2022b), Chinese attempt to influence JPost is free speech violation, 2 June 2022 <https://www.jpost.com/israel-news/article-708379>

Thibaut, K. (2022), *Chinese Discourse Power: Ambitions and Reality in the Digital Domain*, Atlantic Council, August 2022

Tsang, S. & Cheung, O. (2024), *The Political Thought of Xi Jinping*, Oxford University Press

United Times (2021), Gezamenlijke verklaring van Chinese organisaties in Nederland, 3 March 2021, p. 11 <https://issuu.com/unitedtimes/docs/467>

Vergeer, J. (2022), Een online strijd om de waarheid; Westerse marionetten lenen zich voor de politieke agenda van China, *China Nu*, no.1, p. 24-29

Vlaskamp, M. (2019a), Beijing's grote geheim stond op haar laptop, *Volkscrant*, 7 december 2019.

Vlaskamp, M. (2019b), Staatskrant China komt met 'geruststellende boodschap' voor Nederlandse Oeigoerse, *Volkscrant*, 10 december 2019

Vlaskamp, M. (2020), Vluchten naar Londen is laatste reddingsboei voor jonge activisten uit Hongkong, *Volkscrant*, 4 augustus 2020 <https://www.volkscrant.nl/nieuws-achtergrond/vluchten-naar-londen-is-laatste-reddingsboei-voor-jonge-activisten-uit-hongkong~bd01092d/>

Vlaskamp, M. (2021a) Zitten de 50 duizend Oeigoeren in Turkije in de val?, *Volkscrant*, 3 maart 2021 <https://www.volkscrant.nl/kijkverder/v/2021/zitten-de-50-duizend-oeigoeren-in-turkije-in-de-val~v426384/>

Vlaskamp, M. (2021b) Voor onderdrukte Oeigoeren kan heilige oorlog als een lokroep klinken, *Volkscrant*, 9 april 2021 <https://www.volkscrant.nl/nieuws-achtergrond/voor-onderdrukte-oeigoeren-kan-heilige-oorlog-als-een-lokroep-klinken~b580da14/>

Vlaskamp, M. (2023), Hoe een Volkscrant journalist ten prooi viel aan Chinese intimidatie, *Volkscrant*, 8 april 2023 [Engelstalige versie, geen paywall: <https://www.volkscrant.nl/kijkverder/v/2023/how-a-volkscrant-reporter-became-the-target-of-chinese-intimidation~v691100/>]

VOA (2024), China-connected spamouflage impersonated Dutch cartoonist, 19 September 2024 <https://www.voanews.com/a/china-connected-spamouflage-impersonated-dutch-cartoonist-/7791154.html>

White, J., Vaughan, G. & Gorokhovskaia, Y. (2023), *A light that cannot be distinguished: exiled journalism and Transnational Repression*, Freedom House, December 2023 https://freedomhouse.org/sites/default/files/2023-12/TNR_Journalism_Report_12.2023_Digital.pdf

Wilcox Boyajian, A. (2024), Freedom House, *Transnational Repression: a Threat to Rights and Security in the United States*, Written Testimony for House Homeland Security Committee Subcommittee on Counterterrorism, Law Enforcement and Intelligence, 17 January 2024 <https://homeland.house.gov/wp-content/uploads/2024/01/2024-01-17-CTI-HRG-Testimony-1.pdf>

Wu H. (2024), Emails sent to a Chinese dissident in the Netherlands about his family were fake, officials say, *AP*, 28 June 2024 <https://apnews.com/article/china-thailand-dissident-bomb-threat-b7c801f84578ac9198ff763efa049e23>

Zhang, A. & Cave. D. (2022), Smart Asian women are the new targets of CCP global online repression, *The Strategist*, ASPI, 3 June 2022

Zhang, C. & Morris, C. (2023), Borders, bordering and sovereignty in digital space, *Territory, Politics, Governance*, 11:6, 1051-1058, 7 July 2023

Bijlage

Aantallen bij figuur 3.4 Invloed, inmenging en intimidatie

De surveyvraag luidde: *Welke vormen van beïnvloeding of intimidatie heb je tijdens je correspondentenschap ervaren (meerdere antwoorden mogelijk)?*

Er waren 19 respondenten (N=19). Onderstaande getallen geven het aantal keren weer dat een vorm van invloed of inmenging genoemd is.

Invloed (geel)

Georganiseerde journalistenreizen	11
Samenwerk verzoek of persoonlijke band	6

Inmenging (oranje)

Reisrestricties naar bepaalde gebieden (bijv. Tibet en Xinjiang)	15
Autoriteiten pogen nieuwsgaring over gevoelige onderwerpen te ontmoedigen of blokkeren	13
Druk via vertraging werkvisum	8
Social media <i>trolling</i>	6
Desinformatie over jou als persoon	4

Intimidatie (rood)

Tijdens werk gevolgd, geschaduwd of 'begeleid'	15
Intimidatie van bronnen	13
Intimidatie door autoriteiten van ondersteunende staf	11
Zonder toestemming hotelkamer of huis betreden	8

Fysieke intimidatie (donkerrood)

Detentie en/of politie ondervraging	9
Fysiek geweld tegen lokale staf	8
Fysiek geweld tegen Nederlandse journalist	7